

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR KULTURVETENSKAPER

Tv-generationen

Kvinnor födda på 50-talet berättar om tv-mediet

Författare: Magnus Sjöberg
KAY 130, Kulturanalys fördjupningskurs
Handledare: Kerstin Gunnemark
Examinator: Eva Knuts
Kandidatuppsats 15 hp
Höstterminen 2020

Abstract

Titel: Tv-generationen - Kvinnor födda på 50-talet berättar om tv-mediet

English title: The TV generation - Women born in the 1950:s and their stories of the television medium

Författare: Magnus Sjöberg

Termin och år: HT 2020

Institution: Institutionen för kulturvetenskaper

Handledare: Kerstin Gunnemark

Examinator: Eva Knuts

Keywords: Narrative analysis, memories, shared concepts, positions, lifelines, time, generation

This study is an analysis of eight womens memories and stories about TV. All of the informants were born in the 1950:s and they are all senior citizens today. Through their individual stories about the medium they say something about who they are, both as a group and as individuals. In the way they compose their stories they position themselves on certain “thought figures” or shared intellectual concepts (tankefigurer). These range from everything from the concept of early TV being so exciting that you even watched the test-screen to the norm that as a parent you should be present when your kids are watching TV. When they position themselves to these concepts they also become part of certain communities with others who position themselves on the same concepts. The study also uses Sarah Ahmed's theories on lifelines and theories about time to show how the women positions themselves on certain norms and concepts.

Omslagsbild: Min moster och morbror framför Kalle Anka, julafton 1969. Bilden är tagen av min mamma, då 18 år gammal.

1. Inledning	1
1.1 Min bakgrund till fältet	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Avgränsningar	3
1.4 Tidigare forskning	3
1.4.1 Tv-konsumtion	3
1.4.2 Levnadsberättelser och narrativ	4
1.4.3 Pensionärer och deras vardagsliv	5
1.4.4 Pensionärer, minnen och media	5
1.5 Teori	6
1.5.1 Berättelser och narrativ analys	6
1.5.2 Levnadsberättelser	9
1.5.3 Minnen	10
1.5.4 Tankefigurer, positioneringar och livslinjer	11
1.5.5 Tid	12
1.6 Metod	13
1.6.1 Semi-strukturerad intervju	13
1.6.2 Transkribering	15
1.7 Material	16
1.8 Etik	17
1.9 Reflexivitet	17
1.10 Disposition	18
2. Ett liv med TV	19
2.1 Historisk bakgrund	19
2.1.1 50-talet: TV:n kommer till Sverige	19
2.1.2 60- & 70-talet: Utbudet ökar och TV:n blir en familjeangelägenhet	20
2.1.3 80- & 90-talet: Kabel-tv och video	20
2.1.4 TV:n idag	21
2.2 Barndomens första möte	21
2.2.1 Skräckfilmen	22
2.2.2 Den inbjudande grannen	25
2.2.3 Den spännande testbilden	28
2.3 Familjen och TV:n	30
2.3.1 Föräldrarnas skilda förhållande till det nya mediet	30
2.3.2 Den egna föräldrarollen	34
2.4 Förhållandet till TV:n idag	38
2.4.1 TV:ns ökade roll	39
2.4.2 Den nya tekniken	40

3. Slutdiskussion	43
3.1 Uppsatsen i ett forskningssammanhang	44
3.2 Vidare forskning	44
Källförteckning	46
Tryckta källor	46
Otryckta källor	49
Insamlat material	51
Bilagor	
Bilaga I: Intervjuguide	
Bilaga II: Informantförteckning	

1. Inledning

Vad pratar vi egentligen om när vi pratar om TV? Deltagarna i den här studien är alla födda i Sverige på 1950-talet och var barn när televisionen kom till Sverige. Idag är de pensionärer, i den bemärkelsen att de uppbär pension, och under sin livstid har de fått uppleva tv-mediets händelserika utveckling. Från statliga sändningar på en kanal i början, till reklam-tv:n och videons intåg på 80- och 90-talet, till dagens utveckling med olika streamingtjänster på nätet. De tillhör den första generationen där TV:n varit närvarande i alla faser av deras livslopp och har på ett eller annat sätt varit tvungna att förhålla sig till den på olika vis genom åren.

Sociologen Nicholas Abercrombie menade på 90-talet att tv-tittande är en av de vardagsupplevelser som flest människor har gemensamt (Abercrombie 1996, s. 3). Även om mycket har förändrats sedan dess står TV:n sig stark som förmedlare av både information och underhållning i dagens divergerande mediekontext. Enligt mätinstitutet MMS¹ tittade genomsnittssvensken 127 minuter om dagen på TV 2019. För kategorin *Kvinnor* är siffran marginellt större, 135 minuter. I ålderskategorin *60+* är siffran uppe i 255 minuter om dagen (MMS årsrapport 2019, s. 8; 12). Det är ingen vild gissning att denna siffra var ännu högre för 2020, i och med covid 19-pandemin och de medföljande restriktionerna. Detta betyder att tv-tittande är en central del av människors vardag, speciellt för äldre kvinnor. Genom sina minnen och berättelser om TV:n uttrycker kvinnorna något om sitt vardagsliv och hur de ser på sig själva och sin omgivning.

1.1 Min bakgrund till fältet

Min ingång till val av forskningsämne och till det specifika fältet kommer från två separata håll. Å ena sidan handlar det om ett intresse i hur populärkultur, masskultur och medier påverkar människor. Det handlar om hur dessa kulturella yttringar präglar människor omedvetet som både kollektiv och individ, men även hur de kan använda populärkulturen för sin egen självpresentation. Hur de med hjälp av populärkulturella yttringar positionerar sig gentemot andra och närmar sig eller distanserar sig från givna kategorier som genus, generation och etnicitet. En anledning är mitt intresse för allsköns populärkultur. En stor del av mitt eget vardagsliv ägnas åt tv-program, filmer, böcker, musik och serietidningar.

Å andra sidan handlar det om ett intresse för levnadsberättelsen som genre. Några av mina bästa minnen är från tillfällena när jag satt i min farfars vardagsrum och hörde på när han

---

¹ MMS står för Mediämätning i Skandinavien och är ett partsoberoende mätföretag som ägs gemensamt av de stora aktörerna på den svenska tv-marknaden. Det är de som tar fram de tittarsiffror som vi bland annat kan läsa om i tidningen. Läs mer om företaget här: https://mms.se/?page_id=87

berättade historier från sitt liv. Det rörde allt från ungdomliga danstillställningar till ekonomiska bekymmer som egenföretagare och familjefar. Utan att ha rätt analysverktyg förstod jag att dessa levnadsberättelser hade en större innebörd än att vara anekdoter som skulle roa barnbarnen. De sa något mer, både om vem farfar var som individ, hur han såg på sig själv, om den miljö han levde i och hur han såg på omvärlden. Likt Prousts madeleinekaka² kunde populärkulturen ofta fungera som ett sätt att väcka minnena till liv för farfar. Skivor med Lena Horne³ och Ernst Rolf⁴ kunde leda till en berättelse om hur han seglade till Danmark som en av de första svenska båtarna efter kriget och ett tv-program kunde leda till en rolig anekdot om hans läromästare som plåtslagarlärling. Jag minns att jag ofta lovade mig själv att sammanställa dessa berättelser i skriftlig form innan det var försent.

Nu är farfar borta, någon bok blev det aldrig och kvar finns endast fragment hos mig av de överförda minnena. Även om jag aldrig kan göra farfar Stig rättvisa med att återge hans levnadsberättelser, kan jag åtminstone återge och analysera andras. I det här fallet utifrån ett specifikt populärkulturellt medium.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka hur kvinnor i yngre pensionsåldern förhåller sig till tv-mediet genom deras berättelser och minnen av TV:n i deras liv med särskild fokusering på gemensamma mönster, *kollektiva tankefigurer*, i de individuella berättelserna. Genom att applicera en narrativ analys på materialet blottläggs hur deltagarna positionerar sig i samtiden och även vilken roll tid, tidsanda och livslopp har för förhållandet till TV:n. Studien utgår från följande frågeställning:

- Hur kommer kollektiva tankefigurer fram genom de individuella berättelserna?
- Hur positionerar sig kvinnorna i förhållande till dessa tankefigurer?
- Vilken roll har tid, tidsanda och livslopp i kvinnornas förhållande till tv-mediet?

---

² I inledningen av Marcel Prousts roman *På spaning efter den tid som flytt* (först utgiven 1913-1927) åter berättaren en Madeleinekaka tillsammans med en kopp lindblomste. Detta får honom att minnas episoder från barndomen. Madeleinekakan har sedan dess blivit en symbol för minnestriggers av olika slag. Läs mer på <https://sv.wikipedia.org/wiki/Madeleinekaka> och https://sv.wikipedia.org/wiki/På_spaning_efter_den_tid_som_flytt

³ Amerikansk sångerska och skådespelerska som levde 1917-2010. Var en av de största mörkhyade underhållarna i sin tid vars karriär tyvärr påverkades negativt av hennes starka engagemang för medborgarrättskampen. Läs mer på https://sv.wikipedia.org/wiki/Lena_Horne

⁴ Svensk sångare och kompositör som levde 1891-1932. Räknas jämte Karl Gerhard som den stora svenske revykungen under mellankrigsåren. Läs mer på https://sv.wikipedia.org/wiki/Ernst_Rolf

1.3 Avgränsningar

Mycket av de avgränsningar som har gjorts har skett med hänsyn till uppsatsens begränsning i tid och omfång. Valet av informanter för mina intervjuer skedde utifrån min bekantskapskrets med avgränsning till de erfarenheter som är gemensamt för kvinnor av den här generationen. Jag valde vidare att inte fördjupa mitt material med en frågelista på folkminnesarkivet eller liknande då jag bedömde att mina intervjuer gav mig en tillräckligt fullödig empiri att analysera.

1.4 Tidigare forskning

För att placera in min uppsats i ett forskningssammanhang har jag eftersökt liknande studier. Jag har inte hittat någon som undersökt den specifika generationen och deras minnen och berättelser om TV. Men däremot forskning både om tv-konsumtion respektive pensionärskap och ålderdom. Mitt bidrag utgör en brygga mellan publikstudier och studier om livslopp och ålderdom. De angränsande studier som följer nedan belyser hur min uppsats anknyter till olika fält.

1.4.1 Tv-konsumtion

Mediekonsumtions-forskningen hade länge sitt huvudfokus på de eventuellt negativa effekter som medierna hade på publiken, eller på publikens möjligheter att med hjälp av medierna förändra samhället (Abercrombie & Longhurst 1998, s. 4-15). Ett viktigt exempel på det senare är John Fiske som i bland annat sin bok *Understanding popular culture* (2010, först utgiven 1989) visar hur folk använder masskultur som motstånd mot den rådande samhällsordningen.

Ett skifte kan sägas komma med de engelska sociologerna Nicholas Abercrombie och Brian Longhurst som med sin bok *Audiences: a sociological theory of performance and imagination* (1998) ändrade synen på publiken. Abercrombie och Longhurst betonar att människor i dagens kapitalistiska samhälle inte bara är konsumenter av media. De skiljer på tre olika publiktyper: den enkla publiken, masspubliken och vad de kallar för den utspridda publiken. De menar att publikforskning måste undersöka alla tre och hur de samverkar och det bästa sättet att göra detta är med etnografiska metoder (som t.ex. intervjuer). Den svenska medieforskaren Magnus Andersson menar att Abercrombie och Longhurst kan kritiseras för en brist på maktperspektiv i sina studier, men att de införde ett mer konstruktivistiskt och identitetsskapande perspektiv på publikstudier (Andersson 2006, s. 14-15).

Andersson står för ett svenskt bidrag till fältet med sin avhandling *Hemmet och världen: Rumsliga perspektiv på medieanvändning* (2006) där han med hjälp av fenomenologisk teori visar hur dagens medieanvändande är relaterat till tid men framförallt rum. Han ser medieanvändning som en rumslig praktik som både definierar det egna hemmet och skapar förbindelser med omvärlden.

Den studie som nog ligger närmast den här uppsatsen metodiskt är medieforskaren Brigitta Höijers bok *Det hörde vi allihop! Etermedierna och publiken under 1900-talet* (1998) om utvecklingen av radio- och tv-medierna i Sverige ur ett publikperspektiv. Precis som jag har Höijer intervjuat människor kring deras förhållande till etermedierna ur ett livsloppsperspektiv, det vill säga att hon gör nedslag i olika faser av deras liv. Hon har ett intresse för det svenska samhällets förändringar i en modern och postmodern kontext, och hennes fält är brett. Hennes bok kom ut för 22 år sen och mediemarknaden har haft en stor utveckling sedan dess. Boken har dock varit väldigt användbar för den historiska genomgången (se 2.1).

En mer etnologisk vinkel på tv-publiken finner vi i Petter Bengtssons kandidatuppsats: *Hylands tittare: Tv-tittarnas känslouttryck kring Lennart Hylands tv-program 1959-1983* (2014). Bengtsson har undersökt känslomässiga uttryck i de kommentarer och klagomål som inkom till Sveriges radios upplysningscentral på 50- till 80-talet och som berör olika program med Lennart Hyland som programledare. Även om detta är ett arbete på grundkurs-nivå, är uppsatsen relevant att nämna i detta sammanhang då Bengtsson bidrar med mer omedelbara reaktioner på program som även förekommer i min empiri.

1.4.2 Levnadsberättelser och narrativ

Folkloristen Ulf Palmfelt är ett viktigt namn inom den svenska berättelse-forskningen. I sin bok *Berättade gemenskaper: individuella livshistorier och kollektiva tankefigurer* (2017a) har han undersökt insamlade levnadsberättelser från 132 pensionerade gotlandsbor. Boken beskriver hur levnadsberättelser kan studeras som skapare av mening och gemenskap. Han visar hur det kollektiva ofta kommer till uttryck i de individuella berättelserna. I den här uppsatsen tillämpas, i likhet med Palmfelt, begrepp som *tankefigurer* och *positioneringar*.

En aktuell avhandling som behandlar berättelser, men mer utifrån ett specifikt tema kopplat till människors vardagsliv är etnologen Susanna Rolfsdotter Eliassons *Längtan och drömmarnas hus: ideal och praktik bland en ny generation stugägare* (2020) som har den nya generationen av fritidshusägare som sitt studieobjekt. En av punkterna i hennes arbete som

angränsar den här uppsatsen är kopplingen mellan tid och vardagsliv, men också att den berör en specifik generation.

1.4.3 Pensionärer och deras vardagsliv

Det finns en hel del etnologisk forskning som rör ålderdom och pensionärskap i allmänhet. Jag har valt ut två av dem som representerar fältet väl.

Åsa Alftberg har i sin avhandling *Vad är det åldras?: en etnologisk studie av åldrande, kropp och materialitet* (2012) undersökt ålderdom ur ett etnologiskt perspektiv. Med teorier från fenomenologin och aktör-nätverks-teorin visar hon både på vilken betydelse ålder och åldrande har, men också vilken påverkan det får på vardagslivet. Även här har tiden en stor betydelse.

Ninni Trossholmen har i sin avhandling *Tid för eftertanke: kvinnligt pensionärsliv ur ett klass- och livsloppsperspektiv* (2000) studerat pensionärskap utifrån livsloppsintervjuer med friska, hemmaboende pensionärskvinnor. Den angränsar mitt arbete genom att använda sig av livsloppsperspektivet på en annan generation av kvinnor i samma ålder.

1.4.4 Pensionärer, minnen och media

Pensionärer, deras förhållande till och minnen av olika former av kultur och media har också berörts i flera olika studier. Jag nämner några som är av särskilt intresse. Etnologen Sverker Hyltén-Cavallius har i sin avhandling *Minnets spelrum: om musik och pensionärskap* (2005) undersökt pensionärskap som en social position via musicerande och musik. Precis som i min undersökning har berättade minnen en stor del i hans undersökning.

Etnologen Kerstin Gunnemark har i sin bok *Ung på femtiotalet: om förälskelser, mode och boende i en brytningstid* (2006) undersökt berättelser från 140 personer inskickade till en berättartävling om vad de minns från 50-talet. Det ger en god bild av den tid och den mediekontext som berörs i mina informanternas tidigaste minnen, även om dessa är av en senare generation än berättarna i Gunnemarks bok.

I antologin *Pigga pensionärer och populärkultur* (1998) har etnologen Owe Ronström (red.) samlat texter som tillsammans ger en översikt på vad han kallar för pensionärskultur. Med texter om allt från pensionärsresor till radioprogram belyser han och medskribenterna pensionärers kulturkonsumerande.

1.5 Teori

Den teoretiska grund som uppsatsen utgår ifrån är den narrativa analysen i Ulf Palménfelts bok *Berättade gemenskaper: individuella livshistorier och kollektiva tankefigurer* (2017a). Palménfelts huvudintresse är folkloristik. Berättelser från och om TV menar jag är en modern form av folklore, som återberättas både genom muntlig tradition eller via olika reprisar och minnesprogram. Vi är till exempel många som inte har egna minnen från när Per Oscarsson klädde av sig i *Hylands hörna*⁵ 1966, men som ändå har en klar uppfattning om händelsen. Den har traderats till oss genom berättelser från äldre generationer och via olika minnesprogram.

Att göra en narrativ analys av intervjumaterial går ut på att isolera och analysera sammanhållna berättelser i empirin. Då mina intervjuer berörde kvinnornas liv kan man undersöka hela livsloppet som en berättelse, eller bryta ner det i mindre sammanhållna berättelser (Johansson 2005, s. 288-289). Tyngdpunkten i min analys ligger på mindre berättelser som tillsammans ger en större bild av informanternas liv, både individuellt och kollektivt.

En del av intervjuerna är fulla av narrativt innehåll, andra består mer av vad etnologen Alf Arvidsson benämner som *deskriptiva sekvenser* (Arvidsson 1998, s. 25). Dessa saknar den kronologi som annars finns i berättelser och fyller mer syftet att beskriva miljöer och rutinerade händelser. Det gör inte innehållet i dessa mindre intressant eller meningsbärande, utan beror förmodligen på olika förhållningssätt till intervjusituationen och olika berättarstilar hos deltagarna. Men de kräver delvis andra analysverktyg. I intervjuerna rörde vi oss även fram och tillbaka genom tiden och materialet skiftar från minnen som är över 60 år gamla till händelser i nutid. För att bredda min analys och göra empirin rättvisa har jag kompletterat den narrativa analysen med teorier om minne, Sara Ahmeds teorier om livslinjer och teorier om tid. Nedan kommer en genomgång av de mest relevanta teorierna och begreppen i min verktygslåda och hur jag använder dessa i min analys.

1.5.1 Berättelser och narrativ analys

Människans förmåga att sammanfoga händelser till sammanhängande berättelser är en universell egenskap och grundläggande för vårt tänkande och vårt skapande av kunskap. Genom berättelserna konstruerar vi världen som vi uppfattar den och kommunicerar till

---

⁵ En av svensk televisions största tittarsuccéer genom tiderna. Sändes 1962 till 1983 och leddes av Lennart Hyland. Incidenten ovan räknas som en av de största tittarstormarna i tv-historien. Läs mer på: https://sv.wikipedia.org/wiki/Hylands_hörna

andra. Därför är berättelser som fenomen bra att undersöka för att nå kunskaper, både om kulturella sammanhang och om människors egna livsvärldar (Johansson s. 16). Detta gör att berättelseforskning, eller narrativ analys som det heter, är en analysmetod för den här uppsatsen då målsättningen är att fånga kvinnornas livslånga förhållande till tv-mediet och lokalisera kollektiva mönster.

Narrativa studier är ett ämnesöverskridande fält som har vuxit fram på senare år och som lett till ett ökat intresse för berättelser inom flera ämnen. Sociologen Anna Johansson menar att en stor anledning till framväxten av fältet är den så kallade "språkliga vändningen" inom samhällsforskningen och humanioran som går att härleda till postmodernismens och poststrukturalismens inflytande. Det innebär ett ökat fokus på språkets betydelse. Inte bara som ett verktyg för att beskriva den existerande verkligheten, utan även som en medskapare av den sociala verkligheten. (Johansson 2005, s. 17-18). Genom sina berättelser konstruerar informanterna sin verklighet. Hur väl den konstruktionen stämmer med den materiella världen är på många sätt ointressant då det är informanterna som står i fokus för min studie. Johansson uttrycker det som att: "Det är genom berättelser, beskrivningar och förklaringar -genom språket som en social konstruktion- som vi skapar våra identiteter och relationer, värderings- och normsystem och även våra organisationer" (Johansson 2005, s.18). Att göra en narrativ analys på materialet blir ett sätt att beskriva informanterna och hur de positionerar sig i samtiden (Palmenfelt 2017b, s. 203).

Vad är då en berättelse? Ulf Palmfelt menar att för att en utsaga ska klassificeras som en berättelse måste den innehålla minst två händelser som relateras till varandra med både kronologi och kausalitet. Både att något händer *efter* något annat i tid, men även att det som sker *beror på* det som hände innan. Palmfelt menar att detta gör berättelser till "meningsskapande maskiner" (Palmenfelt 2017b, s. 206-207). Men det finns också kritiker som menar att dessa kriterier är för snäva. Det finns många variationer av berättelser och alla försök att tydligt definiera vad som utgör en berättelse kan ifrågasättas. Men vad som är gemensamt är att det ändå måste finnas någon form av koherens mellan de olika delarna för att det ska kunna ses som en berättelse (Johansson 2005, s. 125-126).

En av de inflytelserikaste personerna inom narrativa studier är den amerikanske sociallingvisten William Labov som särskiljde sex olika byggstenar i en berättelse: *sammanfattning* (abstract), *orientering* (orientation), *händelse* eller vad Palmfelt väljer att kalla för *komplikation* (complication), *värdering* (evaluation), *resultat* (resolution) och *slutkläm* (coda) (Johansson 2005, s. 190-191). Jag har i uppsatsen använt Anna Johanssons svenska översättningar av Labovs begrepp, men har här för tydlighetens skull även skrivit ut

Labovs engelska beteckningar i parentes. Även om min studie inte är en ren performativ studie som enkom fokuserar på berättelsernas struktur, utan har huvudfokus på det meningsbärande i berättelserna, kan dessa byggstenar vara bra för att bryta ner berättelsen i sina beståndsdelar för att komma närmare dess betydelse.

En kritik mot Labovs modell är att den är alltför statisk, och inte tar i beaktning alla de variationer som finns i berättelser och i olika berättar-traditioner i olika kulturer (Johansson 2005, s.194-195). Det har jag tagit med mig och håller mig därför inte slaviskt till den. De olika byggstenarna kan förekomma i en annan ordning än vad Labov menar, och alla beståndsdelar finns inte alltid med i de berättelser som jag har identifierat i empirin. Att applicera Labovs modell på hela mitt material hade även varit allt för tidskrävande inom ramarna för den här uppsatsen. Men det har varit nyttigt att lokalisera värderingarna för att se vad informanten anser är viktigt med berättelsen. Värderingarna blir därmed även relevanta för att lokalisera kulturella mönster i materialet. Labov skiljer på intern värdering, som sker inne i berättelsen, och extern värdering, som är kommentarer utifrån berättelsevärlden (Johansson 2005, s. 191-192).

Via Palmenfelt har jag lånat den amerikanske folkloristikern Kathrine Youngs teorier om olika berättelse-världar, eller berättelse-riken. Young menar att både berättaren och lyssnaren rör sig mellan olika nivåer under berättelsens gång. Jag har här valt att konsekvent översätta Youngs begrepp till svenska, för tydlighetens skull. Den vanliga vardagsvärlden kallar hon för *det ordinära riket*, när samtalet börjar träder man in i *konversationsriket*. När en person sen tar på sig berättarrollen är det som att den kliver ut på en scen. Tillsammans äntras *berättandets rike*. I denna uttalas själva berättelsen som Young kallar för *berättelsevärlden*. Fördelen med den här modellen är att det går att urskilja de olika nivåerna som att de ligger inuti varandra och både berättare och lyssnare kan röra sig mellan de olika rikena/världarna under berättelsens gång. Lyckas till exempel inte berättaren tillräckligt bra med sitt berättande kanske lyssnaren står kvar i berättandets rike och äntrar aldrig berättelsevärlden. Men Palmenfelt betonar hur flytande gränserna är mellan Youngs olika nivåer. Det handlar ofta om en rörelse där vi rör oss mellan olika överlappande landskap där de olika nivåerna kan förekomma även i blandad form. Under berättandet tänjer vi på och utmanar gränserna till de olika rikena/världarna (Palmenfelt 2017a, s. 61-64). Genom Youngs teori blir det tydligt att både berättelsen och berättandet är en del av samma sociala situation, nämligen intervjun (Palmenfelt 2017b, s. 211).

1.5.2 *Levnadsberättelser*

Anna Johansson hävdar att det finns en lång tradition inom en rad olika ämnen med så kallade livshistoriska studier. Med livshistoriska intervjuer som metod var målet länge att utvinna kunskap om informanternas liv genom deras berättelser. Det är först på senare år, med inflytande från postmodernismen som själva berättelsen och dess uppbyggnad mer har kommit i fokus. Det handlar om en övergång från en realistisk eller positivistisk tradition till en mer konstruktivistisk. Synen på den livshistoriska berättelsen är inte längre som en dokumentär redogörelse för faktiska händelser, utan mer som en situationsbunden, social konstruktion, där ens egen påverkan som både intervjuare och forskare är stor på hur berättelsen konstrueras. I en annan situation hade berättelsen sett annorlunda ut och haft en annan uppbyggnad (Johansson 2005, s. 213-216).

Jag har valt att använda begreppet *levnadsberättelser* om de berättelser som har framkommit i intervjuerna. Begreppet är lånat från etnologen Birgitta Svensson som skiljer på levnadsberättelser och *livshistoria* (Svensson 1997, s. 39-40). Johansson förespråkar istället ordet *livsberättelse* men är annars inne på samma spår som Svensson. Hon menar att skiftet bort från ordet *livshistoria* har att göra med det konstruktivistiska synsättet som sätter fokus på de narrativa medlen som berättaren använder sig av, och bort från synen på berättelsen som en redogörelse från faktiska händelser. Det handlar inte längre om att använda berättelserna som historisk källa (Johansson 2005, s. 222).

Svensson menar dock att båda delarna behövs, men bör undersökas separat. *Levnadsberättelser* är de berättelser personer berättar om sig själv och med vars hjälp de konstruerar sin självidentitet. Utanför denna finns *livshistorien*, som är personens faktiska historia, det som skapar de kulturella eller sociala identiteter som personen tillhör. Svensson menar att man måste sammanföra båda dessa för att kunna skriva personens biografi. Vi kan inte bara undersöka en människas egna beskrivna upplevda erfarenheter för att få hela bilden. Vi måste även beakta *tidsandan* som rådde när dessa händelser skedde för att förstå de fullt ut. Annars riskerar vi att missa viktiga saker i berättelsen som till exempel ojämna maktförhållanden som behöver en historisk kontext för att förstås. (Svensson 1997, s. 39-57). Det är därför jag i början av resultatdelen har en historisk genomgång, för att få en bild av *tidsandan* och kunna sätta in informanternas *levnadsberättelser* i en historisk kontext.

1.5.3 Minnen

Begreppet minne kan stå för olika, närbesläktade saker. Palmenfelt menar att vi med ordet minne kan mena tre separata saker. Det handlar dels om platsen i hjärnan där minnen förvaras, dels innehållet som lagras på denna plats, men även det som kan kallas för *verbaliserade minnen*, det vill säga när vi återger en händelse från det förflutna till någon annan (Palmenfelt 2017a, s. 72). Etnologen Florence Fröhlig menar att det dessutom kan vara bra att skilja på minne som *erinran* och minne som *hågkomst*. Där erinran står för minnet som en förmåga att erinra något, medan hågkomst står för de händelser, saker, ting som man erinrar. Fröhlig betonar att alla minnesforskare måste vara tydliga med vilken typ av minne det är som är ämne för undersökningen (Fröhlig 2017, s. 36).

De minnen som förekommer i mitt material är alla verbaliserade minnen. Det vill säga de är episoder, händelser, erfarenheter och inlärd kunskaper från informanternas liv som de i intervjuögonblicket har satt ord på. Berättelsen om minnet är inte själva hågkomsten i sig, utan en verbalisering av densamma. Alla berättelser om erfarenheter och episoder som vi har upplevt är att betrakta som minnen, då de behöver ha inträffat för att vi ska kunna berätta om dem (Palmenfelt 2017a, s. 72-73).

Inom kognitionsforskningen skiljer man på två typer av minnen. *Det procedurella minnet* som innefattar saker som människor inte behöver erinra sig för att få tillgång till. Det kan till exempel handla om förmågan att cykla eller att simma. Detta har en person en gång lärt sig och det finns nu lagrat i vårt procedurella minne. Den andra typen av minne, som är mer angeläget för den här uppsatsen, kallas för *det deklarativa minnet*. Detta delas i sin tur upp i *det semantiska minnet* och *det episodiska minnet*. Det semantiska minnet står för fakta som människor en gång har lärt sig (Fröhlig 2017, s. 37). Mitt material är fyllt av hågkomster som hämtas från det semantiska minnet. Som att det var Cary Grant⁶ som spelade huvudrollen i filmen *Arsenik och gamla spetsar*⁷ och att Siw Malmkvist var värdinna i tv-program med Lennart Hyland⁸. Men där finns även gott om hågkomster som hämtas från det episodiska minnet. Detta är händelser eller episoder från sitt liv som personen minns. Det är dessa som med språkets hjälp kan ordnas och verbaliseras till sammanhängande berättelser (Fröhlig 2017, s. 37)

---

⁶ Hollywood-skådespelare som levde 1904-1986. Räknas som en av sin tids allra största aktörer och belönades 1969 med en heders-Oscar för sina insatser. Läs mer på https://sv.wikipedia.org/wiki/Cary_Grant

⁷ En svart komedi från 1944 i regi av Frank Capra. Läs mer på <https://www.imdb.com/title/tt0036613/releaseinfo>

⁸ Den kända svenska sångerskan var värdinna både i programmet *Stora famnen* och i det mer kända *Hylands hörna*. Läs mer på [https://sv.wikipedia.org/wiki/Stora_fammen_\(TV-program\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Stora_fammen_(TV-program)) och https://sv.wikipedia.org/wiki/Hylands_hörna

Minnen kan vara mer eller mindre kollektiva. Palmenfelt ser det som en skala från den rent individuella händelsen till de stora kollektiva händelserna som delas av många människor. Alla minnen kan placeras in någonstans på den skalan. Minnen kan även ha olika grad av delaktighet. Ett minne om något som hänt någon annan har en person bara indirekt delaktighet i, till skillnad från om hen själv var involverad i händelseförloppet (Palmenfelt 2017a, s. 77-80).

1.5.4 Tankefigurer, positioneringar och livslinjer

En viktig del av min analys är hur informanterna använder sina berättelser eller verbaliserade minnen för att positionera sig i förhållande till *kollektiva tankefigurer*. Palmenfelt menar att att varje berättelse samtidigt innehåller en massa utsagda motberättelser. När en person formulerar en berättelse gör de val av vad de tar med och utesluter därmed en massa annat som de väljer att inte nämna. Att något är på ett visst vis, betyder samtidigt att det utesluter annat. Dessa motberättelser skapas i lyssnarens eller läsarens huvud och säger något om vad berättaren vill säga med sin berättelse. Det är ett ställningstagande från berättarens sida om hur innehållet i berättelsen ska tolkas (Palmenfelt 2017a, s. 85-86).

Att bara se berättelser som antingen för- eller mot något är dock en förenkling. Palmenfelt använder istället begreppet positionering som tydligare visar hur individen på olika vis relaterar till det som framträder i berättelsen och på så sätt använder den för att förhålla sig till omvärlden. Det individen positionerar sig emot kallar jag, i samklang med Palmenfelt, för kollektiva tankefigurer. Ett uttryck lånat från sociologen Johan Asplund. Palmenfelt beskriver tankefigurer som “[...] ett samhälles kollektiva försanthållanden om lokala omständigheter” (Palmenfelt 2017b, s. 213). Dessa tankefigurer kan vara allt från historiska händelser, personer, miljöer och relationer, men också hur samhället eller en grupp ser på och värderar dessa. Ett exempel från mitt material kan till exempel vara tankefiguren: “Det fanns ju bara en kanal i början av tv-åldern, så man kunde inte välja vad man ville kolla på”. Dessa tankefigurer är så allmänt kända att intervjupersonerna känner sig manade att framhålla hur de förhåller sig till dem, antingen via de värderingar som används eller via de motberättelser som skapas. Tankefigurerna kan ses som en form av kollektiva tankemönster. Det är genom att berättas och återberättas som de växer fram och förstärks. (Palmenfelt 2017a, s. 88-89; Palmenfelt 2017b, s. 213-214). Genom att positionera sig emot tankefigurerna uttrycker personen samtidigt något om sig själv och hur hen ser på samtiden. Det blir ett sätt att orientera sig i omvärlden. Via tankefigurerna och hur personer positionerar sig i förhållande till dem tydliggörs också olika gemenskaper (Palmenfelt 2017b, s. 212-214).

Tankefigurerna kan i vissa fall även närma sig vad vi brukar kalla för normer. Hur människor bör bete sig som barn, kvinna, pensionär och så vidare. Här använder jag mig av filosofen Sara Ahmeds begrepp *livslinjer*. Ahmed ser de olika linjer som människor riktas mot och förväntas följa i sina liv som upptrampade stigar. Stigen följs för att den finns där, men å andra sidan skapas linjerna och förstärks av att människor följer dem. Vilka livslinjer individer riktas mot beror på historien och det finns en press att följa vissa linjer och inte andra. Men Ahmed menar inte att våra liv är förbestämda. Det går att bryta av från den utstakade linjen och rikta sig mot och följa andra linjer, som ännu inte blivit upptrampade (Ahmed 2006, s. 16-20). Även om normerna framträder tydligt i mitt material finns där exempel på när kvinnorna av olika anledningar inte har kunnat följa den utstakade livslinjen.

1.5.5 Tid

Tidsgeografi är ett fält inom kulturgeografien som har uppkommit i Sverige. Det är ett sätt att undersöka förhållandet mellan plats och tid. Jag har hämtat några nyckelbegrepp från detta fält för att tydligare kunna visa på tidens betydelse för förhållandet till TV i olika livsfaser. Men jag har också hämtat en del teoretiska utgångspunkter från Susanna Rolfsdotter Eliassons avhandling *Längtan och drömmarnas hus: ideal och praktik bland en ny generation stugägare* (2020) och Åsa Altbergs avhandling *Vad är det åldras?: en etnologisk studie av åldrande, kropp och materialitet* (2012). Både Rolfsdotter Eliasson och Altberg bygger i sin tur sina tankegångar om tid på bland annat lingvisten George Lakoff och filosofen Mark Johnsons teorier.

Tid är en resurs som alla har lika mycket av under en och samma tidsperiod. Under ett dygn har alla 24 timmar att fördela sina aktiviteter på. Det gäller alla dygn i våra liv, förutom första och sista (Ellegård 1990, s. s. 7). Synen på tiden som en begränsad resurs är kulturellt betingat och har att göra med värderingen av arbetstid i lön. Tid som resurs kan på så sätt kopplas till pengar (Rolfsdotter Eliasson 2020, s. 93-94). Hur människor fördelar sina tidsresurser kallas för en *tidsbudget*. I en sådan finns alla de aktiviteter som upptar personens tid. Ett dygns tidsbudget kan skilja sig åt från person till person (Ellegård 1990, s. 7-8). Som vi ska se är deltagarnas tidsbudget som pensionärer långt ifrån den tidsbudget de hade när de arbetade. Vissa aktiviteter kan dessutom ha *begränsningar* som gör att människor inte får plats med dem i sin tidsbudget. De kan som ett exempel kräva att personen flyttar sig till en annan plats som den inte hinner till under den tid den har till sitt förfogande i sin budget (Ellegård 1990, s. 10-13).

Synen på tid som en resurs leder också till en känsla av tappad kontroll när människor har för mycket av den. Att planera dagen blir ett sätt att återta kontroll över tiden. Inbokade aktiviteter blir på så sätt något som individen kan ta ledigt ifrån, på samma sätt som när man var yrkesarbetande (Alftberg 2012, s. 88-90).

1.6 Metod

Etnologen Kerstin Gunnemark menar att en del av kompetensen hos en forskare inom etnologi (eller kulturanalys) är förmågan att välja rätt metoder för sitt kunskapsmål (Gunnemark 2011, s. 17). I den här uppsatsen har jag valt en kvalitativ metod vilket innebär att min ansats inte har varit att samla in ett så stort och brett material som möjligt utan istället gå på djupet och få ett så innehållsrikt material som möjligt. Något som passar bra då människors vardagsliv undersöks med de sociala och kulturella sammanhang som de lever och verkar i (Öhlander 2011, s.30). Psykologerna Steinar Kvale & Svend Brinkman menar att den ökande populariteten för kvalitativa metoder inom samhällsforskning handlar om en inställning där intresset för att förstå och beskriva fenomen och processer på djupet blir mer framträdande (Kvale & Brinkman 2014, s. 27-28). Nedan kommer en genomgång av de metoder jag har valt för skapandet och analyserandet av mitt material.

1.6.1 Semi-strukturerad intervju

Jag har valt intervjuer som den huvudsakliga metoden för skapandet av mitt material. Etnologen Eva Fäberborg menar att intervjuer ofta ger en ett rikt material att arbeta med för tolkning och analys. Metoden sätter fokus på människors liv, erfarenheter och upplevelser vilket ofta ger ett både nyansrikt och mångfacetterat innehåll (Fäberborg 2011, s. 85). Fäberborg menar vidare att det är viktigt att skilja på intervjun och det vardagliga samtalet, även om de delar många likheter. Hon menar att intervjun är “[...] en väl definierad situation som båda parter är införstådda med. En intervju görs i ett specifikt syfte.” (Fäberborg 2011, s. 88). Det handlar om ett samtal där den ena parten ger information till den andra. Dessutom registreras svaren på något sätt (Fäberborg 2011, s. 88). I mitt fall har alla intervjuerna spelats in på min mobiltelefon för att sedermera transkriberas (se **1.6.2**).

En forskningsintervju kan variera mellan helt ostrukturerade intervjuer, vilket är vanligast i undersökningar där andra metoder, som deltagande observationer utgör den huvudsakliga kunskapskällan, till de helt strukturerade intervjuer som man finner i till exempel enkätundersökningar. Men det finns också ett mellanting, den *semi-strukturerade*

intervjun. Där forskaren försöker få den intervjuade att berätta relativt fritt och utförligt, men relaterat till ett specifikt ämne och med en frågeguide som bas (Davies 2008, s. 105-106). Dessa semi-strukturerade intervjuer passar bra för insamling av tydliga berättelser (Johansson 2005, s. 245-246). Det var denna ansats som jag hade när jag skrev min frågeguide (se **bilaga I**). Dock upptäckte jag under de första intervjuerna att guiden ändå var för strukturerad och rigid och istället för fritt berättande fick jag mest korta svar på mina frågor. Jag formulerade då om en del frågor och försökte uppmana mina informanter till ett mer fritt berättande vilket gjorde att jag fick ett mer fullödigt material från mina senare intervjuer. Frågorna i guiden var tematiskt ordnade. Då jag var intresserad av levnadsberättelser utifrån tv-mediet delade jag upp mina teman efter olika tidsperioder i informanternas liv: *Barndomen*, *Tonåren*, *Mitt i livet* och *Nutid*. Dock lät jag som sagt samtalet löpa fritt och använde frågorna mer som en checklista och ett sätt att få de att utveckla sina berättelser. Det gjorde att vi ofta hoppade mellan tidsperioder under intervjuens gång.

Kvale & Brinkman använder liknelsen med intervjuaren som en *malmletare*, som samlar in kunskap, eller en *resenär*, som konstruerar kunskap (Kvale & Brinkman 2014, s. 70-72). Jag ser mig definitivt som en resenär i det fallet. Informanterna har tagit med mig på en resa i sina minnen och erfarenheter och tillsammans har vi fått ihop det till ett material. Det handlar om forskaren ser på intervjun som *representativ*, där informanternas utsagor speglar den faktiska verkligheten, eller om hen ser på intervjun som *konstruktivistisk* där kunskap är något som skapas under intervjun (Davies 2008, s. 108-109).

Fägerborg menar att etnografiska intervjuer kan ske i olika former. Allt från promenader till gruppsamtal (Fägerborg 2011, s. 90-91). I mitt fall är de påverkade av den pågående covid 19-pandemin. Av etiska skäl har informanternas trygghet och säkerhet fått styra formerna för intervjun. Fem av intervjuerna har skett via olika videochatt-tjänster, en har av tekniska skäl skett över telefon, och två har skett med fysiska möten. Fägerborg anser att det ännu inte finns mycket skrivet om att utföra intervjuer via internet, och det som finns handlar ofta om intervjuer i textform (Fägerborg 2011, s 91-92). Min erfarenhet säger mig att videochatt- och telefon-intervjuerna blev lite mer uppstyltade och det var svårare att få samtalet att löpa fritt. De två intervjuerna som skedde via fysiska möten inträffade båda i min mammas lägenhet i Lund och var med väninnor till henne. Detta skedde på önskemål från informanterna som tyckte det var lättare än via videochatt. Dessa intervjuer var behäftade med sin egen problematik. I båda fallen var min mamma kvar i lägenheten, om än i ett annat rum. Även om samtalen flöt på bra går det inte att utesluta att detta begränsade informanterna i vad de berättade. Jag anser ändå att den eventuella påverkan som min mammas närvaro kan

ha utgjort är så pass liten att materialet inte kan ses som kompromissat. Då jag vidtog de åtgärder som informanterna ville för att skapa en säker och trygg miljö, skedde den ena intervjun även med munskydd på, placerade i varsitt hörn av rummet. Detta påverkade samtalet då mimik och gester inte uppfattades lika lätt.

Uttrycket *gatekeeper* är vanligt förekommande inom etnologisk forskning. Ofta handlar det om en nyckelinformant som kan förmedla kontakter och öppna dörrar till fält som annars hade varit svåra för forskaren att ta sig in i. Lisa Wiklund har berättat om den viktiga, men även problematiska, roll hennes gatekeeper Miyoko hade vid hennes fältarbete i USA och Japan. I hennes fall handlade det om att hon var beroende av Miyoko som tolk men även hur hon styrde studiens utveckling genom hennes val av vilka kontakter hon förmedlade. Wiklund menar att det därför är viktigt att reflexivt förhålla sig till gatekeepers eventuella påverkan på slutresultatet, på samma vis som forskaren förhåller sig till sin egen roll och påverkan (Wiklund 2011, s. 59-76).

I mitt fall har min egen mamma agerat gatekeeper. Hon har inte varit en informant i ordets vanliga bemärkelse. Jag har till exempel inte intervjuat henne då jag kände att vår nära relation inte skulle leda till ett användbart material. Men hon har förmedlat kontakter med andra informanter, och därmed öppnat dörrar in till fältet för mig. Fem av åtta informanter har jag fått kontakt med via min mamma, och de fem är alla vänner eller bekanta till henne. Det går inte att utesluta att där har skett ett visst urval från hennes sida, vilket påverkar resultatet. Dessa informanter har klivit in i studien med en förförståelse om mig som min mammas son, vilket kan påverka vad de har valt eller inte valt att berätta under intervjuerna. Men mamma har också varit ett ovärderligt bollplank som med sin egen erfarenhet som pensionerad kvinna född på 50-talet, med egna minnen och förhållande till tv-mediet, har gett mig input och förklaringar som jag annars hade saknat. Jag har bollat idéer och prövat hypoteser på henne från idéstadiet och framåt. Hennes påverkan på slutresultatet är därför påtagligt och jag ser på henne, precis som jag ser på mina övriga informanter, som en form av medforskare.

1.6.2 Transkribering

Att transkribera, det vill säga att överföra inspelade intervjuer till textformat, ses inte längre som en ren teknisk del av arbetet utan mer som en analytisk akt, där nya vinklar till materialet kan uppenbara sig (Klein 1990, s. 41-42). Då det är i princip omöjligt att få med alla aspekter av det talade språket i en transkription sker där ett visst urval där vissa aspekter, som talstyrka, hastighet, harklingar etcetera väljs bort. I och med detta påverkas i viss mån

slutresultatet. Själva överföringen av tal till text blir därmed en tolkning i sig (Johansson 2005, s. 297-299).

Vad som börs inkludera i en transkription styrs av kunskapsmålet för studien (Fägerborg 2011, s. 107). Då min målsättning är att undersöka hur informanterna konstruerar sin verklighet genom sina berättelser och hur de positionerar sig på olika sätt genom sina utsagor är detaljerna i det talade språket viktiga. Att försöka markera ut allting, som miner, gester och kroppsljud, kallas för etnopoetik (Arvidsson 1998, s. 17). På grund av tidsskäl har jag inte riktigt gått så långt, men i så hög grad som möjligt har jag försökt markera pauser, omtagningar och röstlägen i mina transkriptioner. Även ljud som skratt och suckar har markerats inom parentes och pauser längre än 0,5 sekunder har markerats med ... Jag har dessutom återvänt till mina inspelningar vid själva analysarbetet för att se att jag inte missar något viktigt. Jag har ändrat något i de citat som återges i uppsatsen för att göra de mer läsvänliga och istället kommenterat i texten om där sker något viktigt, som ett ändrat röstläge. Dock utan att andemeningen av vad som sägs förvrängs.

1.7 Material

Mitt huvudsakliga material består av åtta intervjuer gjorda med kvinnor födda någon gång under 1950-talet. Intervjuerna skiftade i längd från ungefär 30 minuter för den kortaste och 1,5 timmar för den längsta. Informanterna är alla antingen vänner eller bekanta till min mamma eller mammor till mina egna vänner. De kan sägas utgöra en relativt homogen grupp på det sättet att de alla är kvinnor, pensionärer, är eller har varit gifta, har barn och har levt sina liv i Sverige under ungefär samma tidsperiod. De flesta ger uttryck för en arbetar- eller medelklassuppväxt även om tydliga skillnader finns. Där finns en överrepresentation när det kommer till yrkeslivet, då hela fem av åtta har arbetat i olika vårdyrken. Detta kan till viss del förklaras av användandet av min egen mamma som gatekeeper då hon själv är före detta sjuksköterska vilket präglar hennes umgängeskrets. Men även bland mina vänners mammor fanns denna yrkeskategori representerad. Alla kvinnorna bor idag i södra eller västra Sverige.

Men där finns även stora skillnader. Några bor idag själva, medan andra bor med make eller sambo. En har fortfarande en son som bor hemma, medan de andras barn är utflugna ur hemmet. De är uppväxta i olika delar av landet. En del har växt upp i stadsmiljö, andra på landet. Vissa i små lägenheter, andra i större villor. En del har flyttat flera gånger under livet, andra bor kvar i uppväxtorten. Vissa har hållit fast vid sitt yrkesval hela livet, medan andra har bytt och utbildat om sig genom åren.

I **bilaga II** finns en presentation av kvinnorna för att få en bättre bild av dem. Jag har givetvis anonymiserat alla namn. Då några av kvinnorna känner varandra har jag även ändrat vissa obetydliga detaljer för att göra det svårare att anonymisera.

1.8 Etik

Jag har försökt förhålla mig etiskt till hela forskningsprocessen. Etnologen Oscar Pripp menar att hålla en god forskningssed bland annat innebär att man granskar sitt material från olika vinklar och vågar pröva olika tolkningar. Men även att forskaren tydligt redovisar sitt resultat och inte på något vis förvränger vad som har framkommit. Pripp uttrycker det som att: "Särskilt inom en forskningstradition där den sociala verkligheten närstuderas kan fältarbetaren lockas att överbetona upptäckter av det oväntade och sådant som motbevisar dominerande föreställningar om en kategori människor" (Pripp 2011, s. 80). Jag har därför försökt hålla ett öppet sinne genom hela forskningsprocessen, även om jag vet svårigheterna med detta. Min egen påverkan på resultatet är i slutändan oundvikligt.

Jag har också förhållit mig till de forskningsetiska kraven enligt Vetenskapsrådets codex. *Informationskravet* och *samtyckeskravet* handlar om att man både måste informera om studiens syfte och be om deltagarnas samtycke (Vetenskapsrådet 2002, s. 7-11). I inledningen av varje intervju berättade jag om vad det var jag tänkte undersöka och betonade att deltagandet i undersökningen var frivilligt. Jag framförde att de när som helst kunde ta tillbaka sitt medgivande. *Konfidelitetskravet* säger att deltagarna ska hållas anonyma (Vetenskapsrådet 2002, s. 12-13). Jag har gett alla ett fingerat namn i den färdiga studien. Då flera av de känner varandra sedan innan har jag försökt att där det är möjligt utelämna vissa detaljer, som exakt boendeort och liknande. Det sista kravet är *nyttjandekravet* som betonar att materialet endast får användas i forskningssammanhang (Vetenskapsrådet 2002, s. 14). Som framgår ovan (se **1.6.1**) har jag även tagit etisk hänsyn på grund av covid 19-pandemin under genomförandet av mina intervjuer.

1.9 Reflexivitet

Jag har försökt ha ett så reflexivt förhållningssätt som möjligt genom hela processen. I en kvalitativ studie gäller det att vara medveten om forskarens roll. Genom de val hen gör i forskningsprocessen är hen med och skapar resultatet. Oscar Pripp menar att något så simpelt som en mening nedtecknat i en fältdagbok innefattar en form av tolkning av det upplevda, och kommer i slutändan påverka resultatet (Pripp 2011, s.65). Det handlar om vilket urval vi

gör på eventuella informanter, våra metodval och hur vi väljer att analysera materialet (Gunnemark 2011, s.17).

Min egen roll i skapandet av kunskapen är påtaglig både i intervjusituationen och i framställandet av själva texten. På ett vis är jag en outsider till fältet i det att jag inte delar vare sig kön eller ålder med deltagarna, men på andra sätt är jag en insider. Precis som kvinnorna är jag uppväxt med tv-mediet och har behövt förhålla mig till det genom livet.

Mitt eget intresse för populärkultur i allmänhet och TV i synnerhet har också lett till att jag har haft med mig en förkunskap om svensk tv-historia och om olika program som har nämnts i intervjuerna. Detta har varit positivt i den meningen att jag lättare har kunnat ställa följdfrågor och kunnat bidra med faktauppgifter som kvinnorna har efterfrågat för att kunna hjälpa de vidare i sitt berättande. Men risken har funnits att jag därmed har styrt fokuset för själva intervjuerna för mycket. Jag har varit medveten om detta och varit noga med att bara bryta in om det har varit efterfrågat, och inte rättat faktafel för sakens skull. Jag har också försökt att inte låta mina egna intressen och åsikter styra själva analysen av materialet. Som Pripp skriver är det viktigt att analysen både är noggrann och förutsättningslös (Pripp 2011, s.73). Min ambition är att vara så ärlig med min egen roll som möjligt genom hela uppsatsen och låta forskarens röst synas där det är möjligt.

1.10 Disposition

Efter det här inledande kapitlet där jag har gett ramarna för arbetet, följer i **kapitel 2** mitt resultat och min analys. Det är uppdelat i fyra delar. Det första är en historisk genomgång som fungerar som referenspunkt till de övriga delarna. Den andra delen tar utgångspunkt i kvinnornas minnen från barndomen och presenterar ett antal tankefigurer som framträder och som kvinnorna positionerar sig kring. Den tredje delen har fokus på familjelivet, både i barndomen och senare i livet. Här kompletterar jag den narrativa analysen med Sara Ahmeds teorier om livslinjer. Den sista delen i detta kapitel handlar om kvinnornas berättelser i nutid. Här spelar tid som en resurs en stor roll i de jämförelser kvinnorna gör med tidigare delar av sitt liv. I **kapitel 3** för jag samman de olika delarna i en sammanfattande diskussion. Jag knyter också an till den tidigare forskningen och visar hur min studie är relevant i flera i olika fält. Jag diskuterar också kort olika delar som det inte fanns utrymme att analysera djupare, men där mitt material kan vara intressant för vidare forskning.

2. Ett liv med TV

I det här kapitlet följer mitt resultat och min analys. Efter en inledande historisk bakgrund som får agera klangbotten till kvinnornas berättelser, bygger resterande delkapitel på mina intervjuer med kvinnorna. Jag varvar kvinnornas utsagor med analys och delkapitlen är tematiskt ordnade med hänsynstagande till kronologi som följer kvinnornas livslopp.

2.1 Historisk bakgrund

För att sätta in kvinnornas berättelser i en större kontext tänkte jag inleda med att skissartat måla upp den svenska televisionens historia från dess första stapplande steg fram tills idag. Målet med den här uppsatsen är som sagt inte att utvinna historiska fakta från mitt intervjumaterial. Om man vill ta reda på exakt vilka program som gick på TV under specifika år finns det betydligt mer effektiva metoder med högre validitet än en intervjustudie. Men för att förstå informanternas utsagor och vilken betydelse olika saker har vid olika tidpunkter i deras liv, kan den här typen av genomgång vara bra. Etnologen Birgitta Svensson menar att man måste beakta *tidsandan* för att fullt ut förstå en människas levnadsberättelse. Även om det är den subjektiva levnadsberättelsen som är målet för undersökningen, är denna präglad av en historisk och kulturell kontext (Svensson 1997, s.41). Dessa begrepp förklaras mer utförligt i **1.5.2**, men för att förstå nödvändigheten av denna historiska exposé räcker det med vetskapen om den historiska kontextens betydelse för att vi ska förstå det meningsbärande i informanternas minnen och berättelser. I den historiska genomgången kan vi ana en del av de tankefigurer som kvinnorna sedan positionerar sig kring med sitt berättande. Till grund för denna genomgång ligger ett antal forskningsstudier som berör tv-mediets historia.

2.1.1 50-talet: TV:n kommer till Sverige

I sin avhandling i estetik *Ett medialt museum: lärandets estetik i svensk television 1956-1969* placerar Petra Werner starten för den svenska tv-historien till den 15 september 1956, då Radiotjänst fick monopol på den nya tekniken, och det beslutades att televisionen skulle finansieras med licenspengar (Werner 2016, s.11). Men det hade experimenteras med tv-sändningar i Sverige under en tid. Redan under tidigt 50-tal hade Radiotjänst (sedermera Sveriges radio) sysslat med provsändningar varje onsdag och Malmö hade startat med reguljära sändningar redan 1954, genom att låna en sändare placerad i Köpenhamn. Danmark låg före Sverige och hade kommit igång med sina reguljära sändningar redan 1951 (Dahlén 2008, s. 32; 37-38) vilket är något som flera av de deltagare som är uppvuxna i Skåne vittnar

om i intervjuerna. Andra länder som USA och Storbritannien hade varit ännu tidigare ute och börjat med sändningar redan på 30-talet (Höijer 1998, s. 156).

Stora sportevenemang som fotbolls-VM i Sverige 1958 och OS i Mexico 1960 kom att bli viktiga för spridandet av tv-mediet i Sverige. Men lika stor betydelse hade TV:n som statussymbol. Många medelklassfamiljer i storstadsregioner skaffade TV tidigt för att inte vara sämre än sina grannar, och arbetarklassen följde efter några år senare (Höijer 1998, s. 157-161).

Det fanns tidigt en utbredd bild av det nya mediet som någonting inte enkom positivt. Det kunde vara skadligt för ögonen och råd publicerades för ett säkert tv-tittande. Men framförallt ansågs för mycket tv-tittande vara fördummande (Höijer 1998, s. 174-176). Dessa farhågor är givetvis något som deltagarna i min studie har kvar i bakhuvudet under intervjuerna och förhåller sig till. Men det fanns även en bild av det nya mediet som en allmän nyttinghet. Från statens sida fungerade TV:n både som ett sätt att upplysa och ett sätt att moraliskt fostra befolkningen (Edin & Vesterlund 2008, s.10-11).

2.1.2 60- & 70-talet: Utbudet ökar och TV:n blir en familjeangelägenhet

Under 60-talet växte sig TV:n stark och blev en lägereld som samlade familjerna. Tv-programmet *Hylands hörna* blev ett fenomen och uppskattningsvis satt så många som fem miljoner svenskar bänkade varje lördag (Höijer 1998, s. 200-210). 1969 fick Sverige sin andra tv-kanal och för första gången fanns det en form av valfrihet kring vad man skulle titta på. 1970 började reguljära sändningar i färg (Höijer 1998, s. 216).

För de som var tonåringar under 60-talet hade nästan radion en större roll än TV:n då de gärna konsumerade populärmusik via denna (Höijer 1998, s.192-193). Något som märks i min empiri då kvinnornas tv-minnen från denna tid är få.

2.1.3 80- & 90-talet: Kabel-tv och video

Birgitta Höijer väljer att kalla denna period i etermediernas utveckling för *flerkanalsamhället*. Det är under 80-talet som den stora expansionen sker, inte bara för TV:n utan för all media. Reklammarknaden växer och samhället i stort blir mer marknadsinriktat. Satellit- och kabel-tv leder till att den svenska tv-publiken får uppleva tv-reklam. Under 80-talet tar försäljningen av videoapparater fart. Fler och fler hushåll köper också sig en andra tv-apparat till hemmet. Resultatet bli ett mer och mer individualiserat tv-tittande. Program med förmåga att samla hela befolkningen, som *Hylands hörna* på 60-talet, blir färre. Det är bara på

helgkvällarna som TV:n har kvar sin funktion att kunna samla hela familjen framför samma program (Höijer 1998, s. 258-269) .

2.1.4 TV:n idag

2007 släcktes det analoga tv-nätet och all TV är idag digital. Den nya tiden har fört med sig en teknisk utveckling där mycket av tv-tittandet sker över internet och olika streamingtjänster. Utbudet i dagens mediasamhälle är ofantligt och marknaden blir mer och mer nischad. Resultatet är att TV:n har blivit ännu mer individualiserad och privat. Den gamla bilden av TV:n som en lägereld att samlas kring håller helt på att suddas ut (Snickars 2008, 145-147). Utvecklingen är så radikal att en del av deltagarna i min studie inte ens ser det nya som tv-tittande. "Mina söner tittar aldrig på TV nej. Det de ser, ser de ju på sina datorer, och vad de ser vet faktiskt inte jag." säger Lotta.

2.2 Barndomens första möte

Minnena från barndomen har de tydligaste och mest ordnande narrativen i min empiri. Ulf Palmenfelt menar att det är vanligt att människor har vissa episoder från sitt liv som de har återberättat ofta och som de därför har tränat sig i att berätta och slipat på de narrativa strukturerna. Detta är berättelser om sig själv som de gärna berättar för att presentera sig i nya sammanhang (Palmenfelt 2017a, s. 58). Det är naturligt att de tidigaste barndomsminnena tillhör dessa.

Palmenfelt ansluter sig också till den italienske oral history-forskaren Alessandro Portelli som menar att levnadsberättelser består av ett kluster av olika genrer där deltagarna är påverkade i sitt berättande av olika saker som till exempel massmedia, språkliga konventioner och litterära genrer (Palmenfelt 2017a, 53-54). Detta påverkar givetvis berättelsernas utformning. I Palmenfelts fall bestod intervjuerna av ett av informanterna fritt berättande kring sitt liv. I mitt fall var intervjuerna istället kopplade till ett tydligt tema, vilket inte är ovanligt inom levnadsberättelse-studier (Johansson 2005, s. 213). Detta ledde till ett ännu mer fragmentariskt material då deltagarna uppfattade temat olika eller hade olika fokus. En del lade stor tid på att noggrant beskriva innehållet i tv-program de mindes, andra lade mer tid på att rabbla upp olika titlar på program medan vissa fokuserade mer på minnen runt själva tv-mediet kopplat till deras liv. Ibland framkom det att kvinnorna hade tänkt igenom och talat med släkt och vänner om barndomens tv-minnen i förberedelse för intervjun. Minnets grävande hade redan skett i förväg så att säga. När vi kom till senare perioder i livet

var inte detta lika tydligt och minnes-grävandet skedde under själva intervjun, med färre tydliga narrativ som resultat.

2.2.1 Skräckfilmen

När jag frågade Lotta om hon minns första gången hon såg på TV svarade hon:

Ja det gör jag, och det var en förfärlig historia. Vi hade ingen TV då. Vi var hos min mormor och morfar och såg en skräckfilm. Jag vet inte om det var en Hitchcock⁹. Mycket troligt att det kan ha varit det. Jag kan ju inte ha varit så gammal. Men jag kanske var en, jag vet inte, sex år kanske! Nu ska vi se, 52 till 58. Ja kanske, eller sju kanske, jag vet inte. Det kommer jag däremot inte ihåg. Men jag minns denna filmen och jag kan fortfarande komma ihåg scener ur den. Och jag var mycket, mycket rädd i många år efter att jag hade sett den här filmen. Den var ju svartvit naturligtvis. Och jag pratade med min mor som lever, som är 92 år. Nu med tanke på att du och jag skulle mötas här. Och då sa jag: Att ni tillät oss att se denna? Åh, sa hon, det var väl inte så farligt (skratt). Men på den tiden så tänkte man inte i de banorna, nej! Det är det första minnet jag har, och det är den här skräckfilmen, ja!

(Lotta)

Denna berättelse är en bra inledning i resultatdelen för att den går att analysera med flera av de verktyg som jag har beskrivit i min teoridel, och fungerar som ett sätt att exemplifiera dessa ytterligare. När någon av de intervjuade kvinnorna bara beskriver innehållet i ett populärt program från barndomen kan man säga att det är ett kollektivt minne, då det förmodligen är många som såg och minns samma program. Samtidigt är det ett minne med indirekt deltagande då informanten inte hade något med själva programmet att göra, annat än som åskådare. En annan av Lottas berättelser lät så här:

Detta var på kvällen och vi hade väl satt på TV:n och mina föräldrar var ute och tog hand om djuren. Och så bröt dem då väl då eller hur dem nu gjorde, det vet jag inte. Men de berättade om det här Kennedymordet. Och jag minns hur rädd jag blev. Jag trodde ju att världen skulle gå under.

(Lotta)

---

⁹ Alfred Hitchcock, filmregissör som levde 1899-1980. Kallas för skräckfilmens mästare. Året som Lotta tror det rör sig om, 1958, släppte han filmen *En studie i brott* som brukar räknas som en av tidernas bästa filmer. Men denna har förmodligen inte visats på svensk TV redan detta eller nästföljande år. Det kan röra sig om någon annan film från hans digra produktion, eller ett avsnitt av tv-serien *Alfred Hitchcock presenterar* som sändes i Sverige under tidigt 60-tal. För mer info om Hitchcock se: https://sv.wikipedia.org/wiki/Alfred_Hitchcock

Det minnet är kollektivt i den meningen att mordet på USA:s president John F. Kennedy och rapporteringen därifrån är något som många minns. Men jag skulle ändå klassificera det som ett individuellt minne då själva berättelsen framförallt rör vad som hände Lotta i tv-soffan, inte mordet i sig eller rapporteringen. Det är även ett minne med hög direkt delaktighet (Palmenfelt 2017a, s. 77-80). Det är Lotta själv som har upplevt händelsen att allt för ung ha lämnats ensam framför TV:n när det hemska rapporteras. Det samma kan sägas om berättelsen om skräckfilmen. Minnet har direkt delaktighet, då det var Lotta själv som upplevde de traumatiska följderna av filmen. Det är även ett individuellt minne, då hon inte delar den specifika upplevelsen med någon annan, även om det var fler som såg samma film den kvällen.

Minnet är hämtat från det episodiska minnet, som är det som gör att vi kan skapa berättelser. Genom språket ordnar vi händelser kausalt och kronologiskt så att de bildar sammanhängande berättelser. För att något ska betraktas som en berättelse måste där finnas någon form av koherens mellan de olika händelserna som beskrivs. Palmenfelt använder exemplet: "Kungen dog. Drottningen dog". Detta är ingen berättelse då det inte finns något som binder samman de två meningarna. Om vi däremot säger "Kungen dog och sedan dog drottningen" eller ännu hellre "Kungen dog och därför (och därefter) dog drottningen" är detta berättelser då de två händelserna binds samman, i det senare fallet både kronologiskt och kausalt (Palmenfelt 2017a, s 34-36). Som vi ser binds händelserna samman både kausalt och kronologiskt även i Lottas berättelse om skräckfilmen. Med exemplet ovan som mall skulle man kunna sammanfatta det som: "Lotta ser en skräckfilm och därför (och därefter) var hon rädd i flera år och därför (och därefter) konfronterade hon sin mor om saken i vuxen ålder".

Den innehåller alla de byggstenar som finns i en berättelse enligt Labovs modell. Det ska nämnas att det inte alltid är att händelserna kommer så kronologiskt uppdelat som de gör i Lottas berättelse ovan (Johansson 2005 s. 194-195). Den första meningen fungerar som en sammanfattning som visar oss vad den här historien kommer att handla om. I många av deltagarnas berättelser består denna sammanfattning istället av min intervjufråga. Berättelsen som följer på frågan "Kommer du ihåg första gången du såg på TV?" behöver ofta ingen ytterligare sammanfattning för att lyssnaren ska förstå sammanhanget. Men här är Lotta tydlig med att signalera att hon har klivit ut på scenen i berättandets rike och är redo att föra oss in i berättelsevärlden. Sedan följer en orientering i tid och rum (Palmenfelt 2017a, s. 42). Det är tydligt att viljan att hålla sig till narrativet som form är stark och Lotta ber nästan om ursäkt att hon inte kan orientera mig mer exakt i tiden, men jag får både plats och

ungefärlig tid för berättelsen. Vad som sedan följer är själva händelseförloppet. Anna Johansson använder här det svenska ordet händelse, medan Palmenfelt använder det från Labov mer rakt översatta ordet komplikation. Labov, och andra, menar att en berättelse måste innehålla en händelse som komplicerar eller stör den ordning som beskrivs i orienteringen (Palmenfelt 2017a, s. 42-43). Skräckfilmen stör den rådande ordningen genom att göra Lotta rädd i flera år.

Nästa steg är värdering, eller evaluering som Palmenfelt väljer att kalla det. Det handlar om att berättaren på olika vis förklarar eller visar hur de tycker att åhöraren ska uppfatta berättelsen. Palmenfelt menar att Labov inte ska tolkas bokstavligt, utan att värderingen kan ta olika skepnader. Hur man väljer att konstruera sin berättelse är också ett sätt att värdera innehållet, precis som tonfall och mimik (Palmenfelt 2017a, s. 43). Den här berättelsen innehåller både externa och interna värderingar vilket visar hur Lotta positionerar sig mot berättelsens innehåll. Extern värdering sker utanför berättelsevärlden via kommentarer till lyssnaren om hur berättelsen bör uppfattas (Johansson 2005, s. 191). Den sammanfattade inledningen är ett tydligt exempel: Lotta vänder sig till mig som lyssnare och betonar att det som nu kommer är en förfärlig historia. Intern värdering sker inne i berättelse-världen. Ett sätt att göra detta är genom konstruerad dialog, vilket Anna Johansson menar är vanligare bland kvinnor än män. Genom den konstruerade dialogen kan berättaren få fram berättelsens poäng (Johansson 2005, s. 204). Det ska nämnas att Lotta föreställde rösten när hon härmade sin mor. Genom orden, den föreställda rösten och det efterföljande skrattet får hon fram berättelsens underliggande mening: "Att låta små barn se skräckfilmer är inte okej, men på den tiden visste man inte bättre".

Den här berättelsen har en tydlig slutkläm, det som Labov kallar för coda. Med den meningen: "Det är det första minnet jag har, och det är den här skräckfilmen, ja!" signalerar Lotta att vi är klara i berättelsevärlden och kan återgå till konversationens rike. Men vi rör oss mellan olika plan under berättelsens gång. Lotta börjar med att ta oss med in berättelsevärlden med sin orientering, men hamnar tillbaka i konversationens rike när hon för en dialog med sig själv om exakt hur gammal hon var vid tillfället. Vid slutet av berättelsen hamnar vi i en annan berättelsevärld som utspelar sig i nutid, då Lotta återger ett samtal med sin moder. Mot slutet tas vi tillbaka till konversationens rike igen. Men gränserna mellan världarna är inte helt skarpa. Precis som Palmenfelt säger, utmanar vi gränserna mellan de olika berättelse-nivåerna och rör oss flytande mellan dem under berättelsens gång (Palmenfelt 2017a, s. 63-64).

Det kan finnas en diskrepans mellan det berättande jaget och berättarjaget (Palmenfelt

2017a, s. 69). I det här fallet mellan det maktlösa barnet Lotta och den vuxna Lotta som berättar om det traumatiska hon en gång utsattes för. En lösning på det problemet kan vara att skapa en viss distans till det som berättas för att bortförklara den maktlöshet berättaren en gång upplevde, men som inte gäller i dag (Palmenfelt 2017a, s. 69-70). Genom sina bortförklarande ord på slutet, om att föräldrar inte tänkte i de banorna på den tiden, visar Lotta att hon som vuxen kan distansera sig från det som hände och inte längre hyser något agg mot sina föräldrar som lät henne se filmen. Sammanfattningsvis positionerar sig Lotta mot tankefiguren att man förr lät små barn se på skräckfilm, men betonar att hennes föräldrar inte visste bättre. På så vis säger hon även något om vad hon själv anser är opassande tv-program för barn idag.

2.2.2 *Den inbjudande grannen*

Även om de flesta andra deltagarna hade mindre traumatiska första möten med TV än Lotta, delar hennes minne vissa kollektiva aspekter med de andra. Ett antal tankefigurer växer fram som de positionerar sig i förhållande till. Den första är att TV:n i början inte var så spridd så det första mötet skedde hos någon annan, och inbjudan skedde under nästan högtidliga former med tv-tittande som mål för tillställningen. Ibland var det, som i Lottas fall hemma hos slakten. Men ofta var det en granne som bjöd in till tv-tittande. När Inger får frågan om hon minns första gången hon såg på TV svarar hon:

Det har berättats för mig att bland de första tv-apparaterna, när de kom, då var det en granne till min moster som hade skaffat TV. Och som bjöd in då på julhelgen. Bjöd in oss i familjerna för att få lov att komma och titta på TV. Då var det, ja en happening i klass med att någon skulle bjuda med dig på Ullevi på Håkan Hellström. Den digniteten var det att få lov att komma och titta på en TV.

(Inger)

Inger inleder sin berättelse med orden "Det har berättats för mig". Hon antyder att vad som följer inte är något hon minns själv utan ett minne som har överförts till henne, förmodligen från hennes föräldrar. Minnen har förmågan att kunnas överföras mellan generationer (Fröhlig 2017, s. 41). Här ger Inger uttryck för en berättelse som förmodligen har traderats i familjen så många gånger att hon ändå räknar den som en del av sitt minne, även om det är oklart hur mycket av själva episoden hon har direkt minne av. Det är också viktigt att komma ihåg att det viktiga med berättelserna inte är om de representerar sanningen om vad som verkligen har skett. Istället handlar det om att sätta ord på händelser så att de blir en

meningsskapande erfarenhet (Fröhlig 2017, s. 44). För Inger blir berättelsen relevant då den sätter ord på det som är väsentligt för henne att få fram om TV på den här tiden, även om det är ett överfört minne. Genom att betona det högtidliga med tv-tittandet blir hon en del av en gemenskap med andra med liknande minnen. Kerstins historia lyder till exempel:

Jag kommer inte ihåg exakt tidpunkt men jag kommer ihåg att det var en granne till oss som skaffade TV, innan TV kom in i min familj så att säga. Och det kan ha varit 58, 59 kanske. Någonstans däromkring. Och då samlades ju vi ungar i kvarteret. Vi samlades hos den här mannen främst var det. Och så satt vi där klockan sex, då började sändningen. Och sen så var det stadshusets bild då. Stockholms stadshus¹⁰ och så musik då. Så satt vi där helt spända och väntade på att programmet skulle börja. Jag kommer inte ihåg vad det var för program, men jag kommer ihåg just den här bilden av Stockholms stadshus. Och den här mannen som hade TV:n, han var lika engagerad som vi ungar i det. Han tyckte det var så roligt när vi kom (skratt). Vi var nog där så gott som dagligen och tittade. Ja!

(Kerstin)

De två citaten delar samma tematik om det speciella med att bli inbjuden för att titta på TV, men det är samtidigt två distinkt individuella berättelser med olika poänger. Här handlar det inte om ett kollektivt minne som delas av Inger och Kerstin utan den kollektiva tankefiguren kommer till uttryck genom individuella berättelser (Palmenfelt 2017a, s. 99). Ingers historia lyfter mer fram det högtidliga med TV-inbjudan. Faktumet att Inger och hennes familj är inbjudna, även om det inte är deras granne som bjuder in utan mosterns förstärker det speciella med tillfället. Att ha en TV var så stort att ägaren till och med bjöd in grannarnas släkt för att komma att titta. Att hon väljer att betona att det skedde under julhelgen förstärker även det det högtidliga i situationen. Kerstins beskrivning lyfter mer fram det dråpliga i episoden. Den underliggande poängen i hennes historia kan sägas vara det komiska i att en vuxen man tyckte TV:n var lika kul som barnen, och inte blev störd över att ha grannbarnen springande där varenda dag. Men tillsammans med de övriga deltagarnas berättelser växer tankefiguren fram om TV:n som något speciellt som man blev inbjudna av andra att ta del av.

I vissa fall var det intervjupersonerna själva som var den inbjudande grannen. Birgitta berättar:

---

¹⁰ När det inte pågick reguljära sändningar visade Sveriges radio (sedermera SVT) testbilder och pausbilder. Den pausbild som visades precis innan sändningarna började var en stiliserad bild i *Art deco*-stil av Stockholm med stadshuset i centrum. Läs mer på: <https://sv.wikipedia.org/wiki/SVT1>

För vi hade ett stort hus och så hade vi tre, nej två familjer som hyrde hos oss. Och mina föräldrar var och spelade bridge och då gick jag in och hämtade en av familjerna och så gick vi in till oss och tittade i smyg på TV. För det fick jag inte titta på när inte mor och far var hemma (skratt). Äh, så jag var, kunde inte varit äldre än, kan precis ha börjat skolan. Sju!

(Birgitta)

Skillnaden i Birgittas berättelse mot de andra handlar till stor del om klass. Alf Arvidsson menar att klass ofta kommer till uttryck mer indirekt i levnadsberättelser, genom omnämnande av saker som bostadsförhållanden och skolgång (Arvidsson 1998, s. 65). Vidare menar Birgitta Svensson att forskaren måste kombinera människors levnadsberättelser med den rådande tidsandan för att förstå deras fullständiga biografi och inte missa maktobalanser i materialet (Svensson 1997, s. 37-56). I den historiska bakgrunden i 2.1.1 angavs att medelklassen i storstadsregionerna var först ut med att skaffa TV. Redan där blir det en klassmarkör i Birgittas berättelse. Att de även hade ett så pass stort hus att de hyrde ut lägenheter till andra vittnar ju också om en annan typ av barndom än flera av de andra deltagarna i studien, som fick TV senare. Men samma mönster om TV:n som något speciellt framträder även här. Troligen var det ett rätt stort steg att ta för grannfamiljen att följa med den unga flickan in till hyresvärdens när de inte var hemma, men chansen att få uppleva det nya spännande med TV gjorde att de ändå tog risken. Återigen stärks tankefiguren om det speciella och högtidliga, men även det kollektiva, med tv-tittande under de här åren.

Alla tre kvinnorna positionerar sig i samtiden genom sina berättelser. Genom att betona de högtidliga och kollektiva aspekterna av det tidiga tv-tittandet, framträder samtidigt en motberättelse om dagens mer avslappnade och individualiserade tv-tittande. Via deras berättelser uttrycker de något om en stämningsfull gemenskap i samband med tv-tittandet som gått förlorat. Birgitta sammanfattar det lite längre fram i sin berättelse:

Det var ju stort det där med att man skulle titta på TV, det var ju inte som att man går här och sätter sig och ser om det är något. Utan det var ett program och jag har för mig att de bara sände några timmar om dagen, eller någon timme om dagen. Så det var inte så mycket.

(Birgitta)

2.2.3 Den spännande testbilden

Kerstins berättelse ovan lyfter även fram en tankefigur som var närvarande i nästan alla kvinnornas barndomsminnen, nämligen att det nya med TV var så spännande att man till och med satt och tittade på testbilden.¹¹ Elisabeth berättar:

Far kom hem med en tv-apparat. Och när han kopplade in den så flimrade det först. Men jag och min bror vi satt och tittade på flimret tills far hade fått fram testbilden (skratt). Och sen satt vi där och tittade på testbilden, helt fascinerade (skratt).
(*Elisabeth*)

Även Margareta lyfter fram testbilden på frågan om hon minns första gången hon såg på TV?

Ja (skratt) det kommer jag ihåg för pappa kom hem. För hans kompis [...] och hade radioaffär, så han fick en billig TV till ett bra pris. Och jag var alltså sex eller sju år, och då kommer han hem med en sån här stor sak till TV. TV:n var stor och skärmen var liten, så såg det ut på 50-talet. Och jag kommer ihåg att de satte på TV:n, han och min morbror. Och just då, då när de satte på TV:n så var det en film om kvinnor som födde barn. Och vi hade väl aldrig sett något sånt. Så min lillebror gömde sig och min syster hon satt med stora ögon och jag tyckte det här var ju jättekonstigt. Är det det man ska ha TV:n till? Ja sen var det ju, min syster var så fascinerad så hon satt ju och tittade på den här testbilden hela tiden. För när vi var små så var det ju testbild på TV. Och då satt man och stirrade på den medan man väntade på att det skulle komma en hallåa som skulle tala om vad som skulle komma
(*Margareta*)

I vissa fall minns deltagarna knappt några program från den här tiden, men testbilden har etsat sig fast i minnet. Återigen vet vi inte hur väl berättelserna representerar den faktiska verkligheten. Det går inte att veta i vilken utsträckning kvinnorna faktiskt satt och tittade på testbilden i förhållande till hur mycket de tittade på andra program. Men berättelsen som form leder till att vissa episoder tas med i högre utsträckning än andra. Det kan handla om en förenkling av verkligheten för att få det till en bättre berättelse (Palmenfelt 2017a, s. 97-98). Förmodligen tittade Elisabeth och hennes bror på fler saker än flimret och testbilden den första dagen. Men de tas bort för att göra berättelsen mer tydligt avgränsad. Men det kan också handla om att välja ut de starkaste bilderna för att förtydliga sin poäng (Palmenfelt

---

¹¹ Det är svårt att skilja på när informanterna talar om den regelrätta testbilden som användes för att ställa in TV:n rätt och den pausbild med Stockholms stadshus i förgrunden som också visades. Många av kvinnorna verkar inte göra någon åtskillnad på de. Skillnaden mellan de två är snarast av teknisk karaktär och i uppsatsen använder jag ordet testbild för båda och ser berättelserna som en del av samma tankefigur.

2017a, s. 98). Bilden av barnet som häpet tittar på testbilden ger en stark bild av det tidiga mötet med TV:n. På samma vis är det med Elisabeths flimmer på TV:n och Margarethas traumatiska program om barnafödande. Det ger en tydligare bild av deras fascination av det nya mediet än om de beskrivit hur de tittat på *Andy Pandys*¹² eller *Kapten Bäckdahl*¹³. Slutligen handlar det om hur berättelser har en viss form av *motivattraktion*, det vill säga att de smittar av sig på varandra. Då testbilden framkom i nästan alla intervjuerna är det ingen vild gissning att kvinnorna har stött på den i generationskamraters berättelser om TV, och påverkats av det. Det blir en norm kring vad en berättelse om tidiga möten med TV ska innehålla (Palmenfelt 2017a, s. 98).

Att det visades en testbild innan sändningarna kan sägas vara en del av kvinnornas semantiska minne. Det är en faktauppgift som de minns. Men för att berätta om detta använder kvinnorna hågkomster hämtade från det episodiska minnet. Det är detta minne som gör att vi kan skapa sammanhängande berättelser. Dessa hågkomster behöver struktureras i vårt minnessystem för att de ska bli meningsfulla och kunna verbaliseras inför andra. Fröhlig uttrycker det som att: "Om upplevelser inte ordnas för att hänga samman logiskt och inordnas i en struktur förblir de fragmentariska, isolerade scener utan tids- och rumskontinuiteter" (Fröhlig 2017, s. 37). Det gemensamma språket har en stor roll i denna process. Det är genom språket som vi kan ordna in episoderna i vårt system och se hur de hänger samman, för att kunna verbalisera dem inför andra. Detta gör givetvis att de verbaliserade minnena blir påverkade av det gemensamma språkets konventioner och är därmed aldrig helt individuella (Fröhlig 2017, s. 37-38). En stor del av likheterna i kvinnornas berättelser om testbilden kan även tillskrivas de språkliga konventioner som ordnat hågkomsterna till sammanhängande berättelser.

I kvinnornas tidigaste tv-minnen är det ett antal närbesläktade tankefigurer som är dominerande. TV:n var högtidlig och kollektiv, det var inga program de såg på själva utan tillsammans med andra under speciella former. Men det var även spännande för barnets ögon. Vad det var på TV var inte lika viktigt som mediet i sig. Margareta jämför det med den nya tidens ugnar: "Ja då var det bara för att det var spännande att man kunde titta in i något. Som sen när det kom att man fick glasruta i ugnen, att man kunde titta på maten. Alltså det var för

---

¹² Ett dock-program inköpt från engelska BBC som blev det första barnprogrammet i Sverige när det började sändas 1956. Även detta program kan sägas ha hög motivattraktion. Anna-Karin berättar att hon har hört om programmet så mycket från sina generationskamrater, utan att minnas det själv. Hon har därför sett på det via internet i vuxen ålder för att försöka trigga minnet och skaffa sig en bild om vad hon har missat. Se mer på https://sv.wikipedia.org/wiki/Andy_Pandy

¹³ Svenskproducerat barnprogram med de två "hakorna" Humle och Dumle. Även detta ett program som många minns från barndomen. Se mer på: https://sv.wikipedia.org/wiki/Humle_och_Dumle

mig den största upplevelsen, att det rörde sig där inne.” Genom att positionera sig mot dessa tankefigurer blir det en jämförelse med dagens tv-tittande. Detta rör sig om det mer kollektiva och högtidliga tv-tittandet i barndomen mot det mer individualiserade och avslappnade tv-tittandet de upplever idag. Men också om hur TV:n idag har tappat sin nästan magiska dragningskraft som gjorde att många barn till och med satt och kollade på testbilden. Lenas första TV-minne blir en bra sammanfattning som på något vis berör alla dessa aspekter av det tidiga tv-tittandet:

Min far han var ju sån, han var tekniskt intresserad, så han skulle ha allt det nya. Så, äh, han köpte och kom hem med den. Och mamma och vi visste inget. Han kom bara en kväll hem med den. Och det var ju väldigt populärt, så grannarnas ungar var inne och man skulle titta på TV. Det var ju testbilden man tittade på då (skratt). Det var ju björnarna på Skansen och så var det rulltrapporna på NK bland annat ... som man såg på varenda dag (skratt).

(Lena)

2.3 Familjen och TV:n

Under intervjuerna återvände kvinnorna ofta till familjelivet och dess koppling till tv-mediet. Från barndomen och föräldrarnas förhållande till mediet, till den egna rollen som förälder. Genom berättelserna framträder tankefigurer om familjelivet som normer. Via berättelserna positionerar kvinnorna sig för eller mot dessa normer. Det handlar om att förhålla sig till livslinjer de har förväntats följa genom livet. Men olika förutsättningar kan leda till att den förväntade linjen inte varit tillgänglig för alla på samma vis.

2.3.1 Föräldrarnas skilda förhållande till det nya mediet

I berättelserna från barndomen framträder ofta en tydlig skillnad i föräldrarnas roller genom minnena av TV:n. Fadern har ofta varit den drivande i införskaffandet av TV:n men det faller på moderns lott att se på TV med barnen. Anna-Karin berättar:

Så att äh, och mamma satt ju ofta i den där soffan, i bortersta hörnet av den, för där stod det en golvlampa. Äh, och där satt hon och stickade. Så hon kunde sticka samtidigt som att hon tittade på TV. Så då kunde hon sitta med även om det inte var sådant som hon tyckte var jättekul. Så gjorde hon lite nytta i alla fall (skratt). Så då kunde man sätta sig bredvid henne och luta sig mot henne så där, om det var lite känsligt. Så det var bra. Pappa var ju inte med så mycket och tittade. Han satt hellre i hallen utanför i en fåtölj där och läste tidningen. Som jag minns det. Det är klart att

han var med ibland också och tittade på TV. Men jag minns inte honom därifrån särskilt. Så jag tror inte det var jättemycket.

(*Anna-Karin*)

Här har vi ett exempel på en berättelse som inte riktigt fyller mallen för Labovs modell. Där finns ingen inledande sammanfattning och orienteringen ger oss bara att det handlar om en soffa i Anna-Karins barndomshem. Det här mindre narrativet kom när Anna-Karin fick frågan om var i hemmet TV:n var placerad under barndomen och föranleddes av en gedigen beskrivning av rummet och de olika möblerna. Orienteringen i tid (barndomsåren) och rum (tv-rummet) var redan gjord och i det här uttagna stycket hamnar åhöraren istället rakt in i berättelsevärlden.

Även om utsagan ovan mer kan ses som en deskriptiv sekvens som återger generella händelser än tydliga episoder, binds händelserna samman kausalt och kronologiskt, vilket ofta ses som ett kriterium för att något ska räknas som en berättelse (Palmenfelt 2017b, s. 206-207). Anna-Karins mamma sitter i hörnet av tv-soffan *på grund av* att där fanns bättre ljus och hon kunde därmed "göra nytta" medan hon höll barnen sällskap framför TV:n. *På grund av* detta kunde Anna-Karin luta sig mot mamma *efter* att det visats känsligt innehåll på TV:n.

Där finns också tydliga värderingar i berättelsen som visar hur Anna-Karin positionerar sig mot de könsroller hon beskriver. Labov skiljer på intern och extern värdering. Där den externa värderingen handlar om att berättaren bryter ut sig själv ur berättelsen och förklarar för lyssnaren hur berättelsen ska uppfattas. Exempelvis med meningar som "Det var så spännande" eller "Det var så otroligt roligt". Den interna värderingen handlar istället om värderingar som sker inne i berättelsen. Detta kan vara repliker som jaget i berättelsen säger, men även tonfall, gester och mimik. Labov menade att typen av värdering skiljer sig åt mellan klasser, där den externa värderingen är vanligare hos medelklassen och den interna inom arbetarklassen (Johansson 2005, s. 191-192). Anna-Karin är högt utbildad både inom psykologi och som bibliotekarie och beskrev sig själv som akademiker under intervjun. Att hennes berättelse därför består mer av externa värderingar är ingen slump. Som ett exempel kommenterar hon möjligheten att luta sig mot sin mamma med kommentaren "Så det var bra".

Hennes sätt att kommentera pappans roll är också en form av extern värdering, Palmenfelt menar att värderingen kan ligga i hur personen väljer att konstruera sin berättelse och de motberättelser som på så vis skapas hos lyssnaren (Palmenfelt 2017a s. 43; 85-86).

Genom att betona faderns frånvaro skapas en motberättelse att det hade varit önskvärt om han istället varit med. Med sitt resonerande lägger hon dock in en brasklapp att det kan vara hennes minne som sviker. Hon positionerar sig och visar att hon själv är av åsikten att en god förälder bör sitta med sina barn och umgås under tv-tittandet, men är samtidigt noga med att inte hänga ut fadern som en dålig förälder.

Jag vill hävda att även skrattet som följer på kommentaren om att mamman stickade samtidigt för att "göra nytta" är en form av extern värdering. Skrattet signalerar en positionering mot tankefiguren om hemmafrun som ständigt behövde vara i tjänst. Men kanske också mot tankefiguren om den tidens syn på barnuppfostran där "se på TV med barnen" snarare räknades som bortslösad tid än att "göra nytta".

Tankefiguren att det var mamman som var den förälder som mest tittade på TV med barnen är mer framträdande hos de av deltagarna där modern var hemmafru. Den pågående covid 19-pandemin får som exempel Lena att minnas en händelse från barndomen:

Och sen var det så att, ja mycket kretsade kring TV:n när den kom. Och 1957 tror jag det var, på tal om pandemi, så var det ju Asiaten¹⁴. Så äh, jag kommer ihåg min mor hon bäddade med madrasser på vardagsrumsgolvet framför TV:n. Där låg vi alla tre med (skratt) feber och tittade på TV och test-bilden. Så att det var ju mycket som kretsade runt den. Och det kom vänner och bekanta hem till mina föräldrar och de spelade bridge och de tittade på TV. Så den var mycket i centrum första åren där, innan det blev mer allmänt.

(Lena)

Då Lena tidigare under intervjun har nämnt en yngre bror får vi anta att det är han som låg med Lena och mamman framför TV:n. Pappan är i så fall helt frånvarande i berättelsen, vilket blir en värdering i sig. Återigen blir skrattet en värdering som visar att det kanske inte var helt socialt accepterat att bädda i tv-rummet och ligga och se på TV. Vi får också återbesöka några av de tankefigurer som dök upp i kapitel 2.2: testbildens magiska dragningskraft och tv-tittande som en kollektiv social aktivitet.

För Inger vars mamma arbetade, först som sömmerska och sedan med sitt eget

---

¹⁴ Tillsammans med Spanska sjukan och Hong-Kong-influensan en av tre stora pandemier orsakade av influensavirus under 1900-talet. Läs mer på: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/krisberedskap/pandemiberedskap/pandemisk-influensa/>

konsthandverk, blir mammans närvaro i tv-soffan inte lika påtaglig. Hon nämner visserligen hur de såg på Forsytesagan¹⁵ tillsammans, men lägger till att detta var allt modern hann med:

På den tiden när man var yrkesarbetande, så var det ju mamma som skötte allt där hemma. Och eftersom hon hade då ett stort intresse av att göra sitt hantverk, så fick hon ju sköta oss först och sen måla och sy och greja, för hon sydde ju alla våra kläder. Allt! Varenda klädtrasa vi hade där hemma. Så hon hade en lång arbetsdag, så hon tittade kanske en timme i veckan kan man säga.

(Inger)

Här blir det istället tankefiguren om den dubbelarbetande kvinnan som växer fram. Som skötte både arbete och hushåll. Ordet "Allt!" blir en värdering som visar hur den vuxna Inger inser den tuffa vardag hennes mamma kunde ha, och tar avstånd från den. Det finns två olika tankefigurer som skapar två olika gemenskaper, de med en mamma som var hemmafru och de med en mamma som var yrkesarbetande. Men i alla berättelserna så spelar tiden en stor roll. Den begränsade tiden påverkar förhållandet till TV:n. För Anna-Karins mamma resulterar det i att hon måste göra annat samtidigt. För Ingers mamma blir tv-tittandet begränsat av bristen på tid. När sjukdomen kommer finns helt plötsligt tid för tv-tittande och Lenas mamma kan bädda ner sig med barnen framför TV:n.

När det gäller papporna finns där en tankefigur om att de framförallt tog TV:n i besittning när det var sport. Margareta och Elisabeth har liknande minnen, fast positionerar sig delvis olika mot dem:

Ja, det var sporten. Helgerna, då ville man inte vara i vardagsrummet för då sa pappa: Tyst! hela tiden. På vinterhalvåret var det skidor, innan det så var det fotboll, och så skulle han se på travet. Mmm, och det var inte kul (skratt). Då fick man smyga förbi vardagsrummet. För mitt sovrum, det var så här precis innanför vardagsrummet. Så då fick man smyga för det var jätteviktigt med sportresultaten.

(Margareta)

Ja, min far var ju sporttokig så när sportsändningarna var där så. Då var det ju bara. Då fick ingen. Då var det ju han som bestämde. Och man kunde bara sitta och titta på honom. För han levde sig in och han hoppade och studsade och skrek och gastade. Så det var rena rama showen han hade (skratt).

(Elisabeth)

---

¹⁵ En brittisk dramaserie som sändes i Sverige med start 1967. Utspelade sig på 1800-talet och nämns i flera intervjuer, ofta i samband med att deltagarna förklarade sin förkärlek för kostymdraman i allmänhet. Läs mer på: [https://sv.wikipedia.org/wiki/Forsytesagan_\(1967\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Forsytesagan_(1967))

Även om skrattet i Margaretas berättelse signalerar att den vuxna berättaren Margareta har försonats med händelsen uttrycker hon genom sina andra värderingar att det var rätt jobbigt för barnet Margareta att behöva smyga för att inte störa pappan under sportsändningarna. Elisabeth log och skrattade under sin berättelse vilket signalerar att hon å sin sida redan som barn verkar ha funnit pappans beteende i tv-soffan rätt humoristiskt. Även om betoningen på att det då var pappan som bestämmer blir ett avståndstagande till händelsen. Trots att de positionerar sig något olika till pappans sport-tittande delar de en gemenskap av att ha växt upp med en far som bestämde över TV:n och tv-rummet när det var sportsändningar, och med sina berättelser säger de något om sin syn på den tidens patriarkala familjeliv.

2.3.2 Den egna föräldrarollen

*Min mamma med min bror och mig i knäet framför Kalle Anka julafton 1987
(privat bild)*

En av kategorierna i min intervjuguide (se **bilaga I**) heter “Mitt i livet, mitt i karriären, när barnen var små”. De hågkomster som kvinnorna har från denna tid handlar framförallt om hur de satt med och tittade på barnprogram med sina barn. Det växer fram en tankefigur, men också en norm kring vilken livslinje de förväntas följa som förälder.

Sen när barnen var små, då var det ju *Björnes Magasin*¹⁶ i första hand, skulle jag säga (skratt). Nä men barnprogrammen var det ju mest. För det tittade ju barnen på. Och det var ju samma då, att man skulle ju titta.[...] Och då satt jag med alltid. Jag satt ju alltid med och tittade på det barnen tittade på i början. Det gjorde jag ju i många år. Så jag har sett jättemycket barnprogram. Och vi skaffade videoapparat också, kanske 1990 tror jag. Och började spela in rätt mycket barnprogram och så. Så då hade de så att de kunde titta på videon sen också. Och det var ju jag som spelade in. Så jag hade ju superkoll på de programmen som gick där, i början på 90-talet.

(Anna-Karin)

Anna-Karins minne är snarare en beskrivning än en berättelse. Det handlar inte om episoder som tydligt binds samman kronologiskt eller kausalt, och där saknas en spännande upplösning som visar på varför denna berättelsen är intressant. Detta är inte ovanligt i materialet när vi rör oss bort från barndomens mer inövade narrativ. Många minnen verbaliseras i andra former än den typiska berättelsen. Ibland handlar det till exempel om rent deskriptiva utsagor som beskriver mer generella händelser som exemplet ovan, och ibland är det mer känslouttryck (Palmenfelt 2017a, s. 75).

Detta är ett resultat av levnadsberättelse-intervjun som situation. Då målet med intervjun var att deltagarna skulle berätta fritt om sitt liv relaterat till TV:n fanns inte alltid behovet att sy ihop händelser till spännande narrativ för att behålla ordet och hålla lyssnaren intresserad (Palmenfelt 2017a, s. 24-25). Palmenfelt betonar att människors levnadsberättelser inte alltid är ordnade och organiserade som vi förväntar oss dem. Det handlar sällan om en lång berättelse som är ordnad kronologiskt och kausalt. I hans studie över äldre personer på Gotlands levnadsberättelser finner han en del kortare, ordnade berättelser enligt Labovs modell, men också en massa beskrivningar, värderingar och dialoger (Palmenfelt 2017a, 53-54). Det är det vardagliga livet som sker mellan de livsomvälvande händelserna som får komma fram (Palmenfelt 2017a, s. 24) och Anna-Karins utsaga är ett tydligt exempel.

Men det beskriver ändå en tankefigur som är dominerande i materialet. Nämligen att en ansvarsfull moder inte lät barnen själva se på vad de ville på TV:n. Det blir en form av norm om hur en god förälder bör agera som framträder. Inger beskriver det så här:

---

¹⁶ Barnprogram med björnen Björne som visade filmer från sitt kartotek. Gick 1987-2004, och under majoriteten av åren spelades Björne av Jörgen Lantz. Se mer på: https://sv.wikipedia.org/wiki/Björnes_magasin

Ja, jag har ju haft småbarn i många, många år. Och då har det ju blivit att man har försökt titta på TV med dem. Just för att man ville se vad de såg och man ... På den tiden så fick man ju en annan tanke om TV. TV var ju en påverkans-sak som man inte tänkte på när jag var liten. När jag var liten så tänkte man inte på att TV påverkar och att våld påverkar och åsikter påverkar. Det fanns inte på kartan då. Det blev man ju varsam om som förälder, att jag vill inte att barnen skulle se vad som helst. Så att ja, till exempel det här programmet som gick, V¹⁷ hette det inte så? Med utomjordingar. Den fick ju våran dotter då inte se, och då började det ju konflikter eftersom kompisarna fick se det och vi var ju lite mer återhållsamma med såna saker. Sen pojkarna när de kom så, ja de gillade mer MacGyver¹⁸ och lite såna där och då var det mer pappan till barnen som tittade med dem för att kunna lite grann förklara. Vad är det som händer och så vidare.

(Inger)

Genom att jämföra det egna beteendet som förälder med sin uppväxt blir det en tydlig positionering där Inger visar att hon och maken agerade som det förväntades av föräldrar på 80- och 90-talet, och att de visste mer om tv-mediets faror än tidigare generationer. Sara Ahmed menar att de livslinjer vi riktas mot och följer i livet fungerar som upptrampade stigar. Vi följer linjen för att den finns där, men linjen blir till och förstärks av att många följer den (Ahmed s. 16-20). Att vara en ansvarsfull förälder när det kommer till tv-tittande blir en sådan linje som personen riktas mot och samtidigt förstärker genom att följa den. Det är intressant att titta på vilka pronomen som används. Genom att använda ett ord som "man" skriver personen in sig i en gemenskap och betonar att det som berättas gällde fler än en själv. (Palmenfelt 2017a, s. 102-103). Inger betonar att det inte bara var hon och hennes make som blev medvetna om farorna med TV, utan det var något allmänt i samhället. Ändå säger hon att de var mer återhållsamma än dotterns kompisars föräldrar. Detta förstärker snarare att det handlar om en linje som hon anser bör följas.

När det gäller normerna kring barns tv-tittande handlar det inte bara om att föräldrar skulle sitta med. Det finns också en tankefigur om att barn inte bör spendera för mycket tid framför TV:n överhuvudtaget. Lotta uttrycker det som: "Nej, nej man var ju ute med sina barn, man satt inte och tittade på TV. De skulle ut och luftas och så." Återigen signalerar ordet "man" att detta inte bara är Lottas egna tankar utan den norm eller linje som man förväntades följa.

---

¹⁷ Science-fiction serie om ödleliknande utomjordingar som invaderar jorden. Sändes på 80-talet, och för mig som själv var barn då minns jag det som det mest spännande programmet jag aldrig fick se på TV. Läs mer här: [https://sv.wikipedia.org/wiki/V_\(TV-serie,_1984\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/V_(TV-serie,_1984))

¹⁸ Amerikansk äventyrsserie som sändes i Sverige på 90-talet med Richard Dean Anderson i titelrollen. Läs mer här: <https://sv.wikipedia.org/wiki/MacGyver>

De linjer vi riktas mot och följer beror på vår historia, vad som har hänt innan i våra liv (Ahmed 2006, s. 39-44). Margareta blev ensamstående mamma tidigt och det ledde till att den linjen som den ansvarsfulla modern som sitter med vid TV:n följer inte var tillgänglig för henne. På frågan om det var viktigt att se på TV med barnen svarar hon:

Det var det nog. Men det var min stund. Då stod jag i köket och lagade mat och passade på att skynda mig att göra saker utan att bli störd. Och det var ju så också att barnprogrammen för 30-40 år sen var ju så att det fanns ju ingen anledning att vara orolig att barnen skulle få i sig någonting som var olämpligt. Idag får man vara mer vaksam. Både på TV och på nät-utbudet. Det märker jag ju eftersom jag jobbar med barn i förskoleålder, alltså sexåringar. Vad de tittar på. Det behövde jag aldrig att tänka på.

(Margareta)

Margareta behövde använda tiden då barnen ser barnprogram till annat. Men hon visar ändå att hon är medveten om den förväntade linjen. Hon distanserar sig delvis från den genom att förklara varför det var mindre viktigt då än nu att följa normen. Genom att använda "jag" när hon talar om dåtid, och "man" när hon talar om nutid flyttar hon normen till att snarare vara aktuell i dag. Senare gifte Margareta om sig och fick styvbarn. Ett resultat av den nya större familjekonstellationen var att det fanns utrymme till att börja följa linjerna som förväntas av en förälder. Hon förklarar att de skaffade video sent på grund av riskerna och såg nyheterna tillsammans med barnen varje kväll när de blev äldre.

Även en tuff arbetsvecka kan leda till avvikelser från den förväntade linjen, som Kerstin, som arbetade som sjuksköterska berättar:

Och sen vet jag att på lördags-eftermiddagarna så hade sonen ofta någon kompis hemma hos sig och då tittade de på MacGyver. [...] Och varje lördagseftermiddag så satt jag med dem för att jag tyckte att det var lite våldsamerheter i det här programmet. Så då skulle de inte sitta ensamma. Men jag lyckades somna varje eftermiddag där (skratt). Så det var ju ändå att de tittade på det ensamma. Så det har varit ett bra sömnmedel för mig (skratt).

(Kerstin)

Återigen blir skratten en viktig värdering. Genom att skratta signalerar hon att det inte var okej att somna, men även att hon idag har distans till det som hände och inte mår dåligt över att ha brutit mot normen. Både Margareta och Kerstin är medvetna om linjen de förväntades

följa och uttrycker att det hade varit önskvärt att följa den, men deras förutsättningar gjorde den otilgänglig.

Både i berättelserna om de egna föräldrarna och om sitt eget föräldraskap framträder roller och normer. I det första fallet positionerar sig kvinnorna mot de könsroller som fanns i barndomen. Men när det kommer till de egna barnen framhåller alla, även de som misslyckades med att följa dem, istället de livslinjer som utgjorde normer som borde följas.

Det blir en tydlig skillnad mellan generationer i berättelserna kring familjelivet. Ninni Trossholmen menar att det sker ett skifte under 60-talet där 50-talets hemmafruideal försvinner och ersätts av ett ideal med förvärvsarbete för kvinnor. Kvinnorna i Trossholmens studie tillhör en generation som var mitt i den egna föräldrarollen under denna tid. De förväntades ändra riktning och följa en ny livslinje, vilket många fann förbryllande (Trossholmen 2000, s. 97). Mina deltagare tillhör generationen som var barn när skiftet skedde. Många av kvinnorna har växt upp med en moder som var helt eller delvis hemma under deras uppväxt, medan de själva har förvärvsarbetat även under åren de uppfostrade barn. Detta påverkar deras berättelser om barndomen och om den egna rollen som mamma. Många positionerar sig mot föräldragenerationens syn på könsroller och barnuppfostran, samtidigt som de är tydliga med att inte måla ut sina föräldrar som dåliga. De betonar istället hur deras egen generation vet mer än vad tidigare generationer gjort och framhåller sin tids normer som eftersträvansvärt.

Kvinnorna i Trossholmens studie betonar hur den yngre generationens kvinnor har det lättare än vad de hade. Ny teknik gör att hushållsarbetet går snabbare och de har mer tid att lägga på barnen (Trossholmen 2000, s. 186). Den rådande tidsandan och var de befunnit sig i sitt livslopp under specifika delar av historien påverkar vilka livslinjer kvinnorna riktas mot. Normen att titta på TV med barnen uppstår för den här studiens kvinnor för att de har andra möjligheter än vad tidigare generationer haft.

2.4 Förhållandet till TV:n idag

I utsagorna om förhållandet till tv-mediet idag sker jämförelser med tidigare perioder i livet. Då det berör minnen som ligger betydligt närmare i tid är inte de ordnade narrativen lika många. Istället handlar det mycket om vad Arvidsson benämner deskriptiva sekvenser (Arvidsson 1998, s. 25). Detta kan ha att göra med bristen på tidsdistans för att ordna händelserna i en narrativ form.

Det framträder ambivalenta tankar om tv-mediet. De har kvar bilden av TV:n som något i grunden negativt, men erkänner samtidigt det behov de har av den i tider av både pandemi och allmänt pensionärliv. De är också ambivalenta till den nya tekniken, som leder till nya möjligheter, men också ett överflöd som är svårt att sova i och förstå sig på. Nedan kommer några av de mest dominerande tankefigurerna och hur kvinnorna positionerar sig kring dem. Tid som en resurs spelar en stor roll i förhållandet till TV:n idag.

2.4.1 TV:ns ökade roll

En tankefigur som framträder är att de idag ser mer på TV än vad de gjort tidigare. Många kopplar detta till covid 19-pandemin och livet som pensionär vilket gör att de vistas mycket i hemmet, och har mycket tid till sitt förfogande. Elisabeth säger:

Jag tittar mycket på TV för det är ju liksom det enda man har på kvällen. Och jag är lycklig varje gång som det är handboll så jag slipper se på allt annat skit. För jag tycker det är jättedåligt utbud, majoriteten av tv-programmen. Det är inte ofta som man ... Jo, *Vetenskapens värld*¹⁹ tycker jag är jättespännande. Det tittar jag alltid på.
(*Elisabeth*)

Som vi såg i den historiska genomgången i **2.1.1** har de här kvinnorna vuxit upp med tanken på att för mycket tv-tittande är fördummande. Bilden av att det mesta som sänds på TV är undermåligt är något som Elisabeth delar med flera av deltagarna i studien. Det framträder som en tankefigur i sig själv, trots den valfrihet som den nya mediemarknaden för med sig. Men framförallt är det bilden av att de tittar ändå, för det finns inget annat att göra med sin tid under pandemin, som är framträdande. Birgitta är inne på samma sak:

Ja kvällarna är det stort alltså, det är det. Speciellt i dessa tider. Vi kan inte åka och hälsa på våra barn och vi kan inte åka och hälsa på barnbarnen. Och vi vill inte åka och hälsa på vänner och bekanta och så där vidare. Så då är ju TV:n det som styr livet nu.
(*Birgitta*)

Tid är en resurs som vi alla har lika mycket av under samma period, till exempel ett dygn. Men hur vår tidsbudget ser ut skiljer sig från person till person (Ellegård 1990, s. 7-8). Synen på tiden som en resurs har att göra med värderingen av arbetstid i pengar (Rolfsdotter

---

¹⁹ Populärvetenskapligt program som har sänts på SVT sedan 1971. Läs mer på: https://sv.wikipedia.org/wiki/Vetenskapens_värld

Eliasson 2020, s. 94-95). Detta gör att en aktivitet som saknar direkt nytta, som tv-tittande, blir lågprioriterat i tidsbudgeten. När kvinnorna arbetade och uppfostrade barn blev detta begränsningar som gjorde att det inte fanns tid för en icke-nyttig aktivitet som TV. De åren beskrev Birgitta sitt tv-tittande så här:

Vi hade tre barn som började med simning väldigt tidigt. Så att det var ju träning varje dag. Det var ju badhus varje dag. Badhus varje helg. Var det inte det så var det fotbollsplanen. Det fanns inte. Det fanns inte utrymme. Och sen så var min man ledare inom friluftsförbundet. Så där fanns inte stort utrymme för tv-tittande. Det var nyheter och så, det var allt jag hann titta på.

(Birgitta)

Åsa Alftberg har visat att när vi får för mycket tid över, som till exempel vid pensionering, uppstår en känsla av tappad kontroll. Denna kan vi återfå genom schemalagda aktiviteter (Alftberg 2012, s. 88-90). Covid 19-pandemin har lett till att många av kvinnorna sitter mer eller mindre isolerade. Att inte kunna röra sig fritt blir en begränsning som gör att många av de önskvärda schemalagda aktiviteterna blir omöjliga. TV:n blir då en ersättning som de kan styra upp sin dag kring och återta kontrollen med. Lena beskriver det som:

Jag kan ju säga att som pensionär är jag rätt aktiv tv-tittare i och med att jag har fått in det som en rutin i vardagen. Det är på morgonen, och sen är vi iväg eller ute och sen när vi kommer hem på eftermiddagen så tar vi lite fika och så tittar vi på de här reseprogrammen och så. Så det har ju blivit lite så att det ingår i dagsrutinerna. Men det är ju tack vare det här att man är rätt isolerad.

(Lena)

För första gången sedan de var barn har TV:n en riktigt central roll i kvinnornas liv, men det är något de gärna hade sluppit. Kvinnorna positionerar sig mot mängden TV de tittar på med sina värderingar och genom berättelsernas utformning skapas en motberättelse som säger att hade det inte varit för pandemin hade de inte tittat i samma utsträckning. Men tv-tittandet blir samtidigt ett medel för att återta kontrollen i en vardag med brist på schemalagda aktiviteter.

2.4.2 Den nya tekniken

Dagens utvecklade mediemarknad är något som väcker känslor hos kvinnorna. Många uttrycker att streamingtjänster har förändrat deras tv-vanor till det bättre, men där finns ändå

en oro kring vad den nya tekniken för med sig:

[...] Vi hade en stor, ja inte 42 tum, nästa efter 42 i källaren som var en av de första platt-tv. Och jag tittade på papperna. Vi köpte den 2001. 19 år sen. Den var perfekt. Det var inga fel på den. Vi hade den på vårt kontor. Men sen bestämde sig Comhem för att allt skulle vara digitalt. Jaha, vad gör man då? Och den var så gammal att det gick inte ens att sätta en box till den. Ja då fick man ju gå runt på tv-jakt. För vi behöver en på kontoret när vi sitter och jobbar eftersom vi har bokförlag och så. [...] Äh, den här utvecklingen gör mig galen. Jag kan inte bromsa utvecklingen, det menar jag inte. Och all teknik är inte skit, men jag blir frustrerad av, och som jag sa innan: Nu är jag pensionär, precis som din mamma. Men gamla människor, ingen talar om för dem hur man ska göra för att betala räkningar på nätet. Ingen talar om för dem att: Oj den TV:n som jag köpte för ett år sen, nu funkar inte den. Det går så fort så det stressar mig. Ja, och det är såna reflektioner som jag har. Och hela den här utvecklingen att nu sitter vi där med fjärrkontroll. Ja det är jättehäftigt. Jag kan trycka på en knapp och så kan jag se någonting som egentligen var på TV igår. Alltså jag är inte så jäkla gammal utan att jag förstår teknikens utveckling. Men det är fortfarande så att jag tycker det är både magiskt och skrämmande. Och det gör mig till en beroendemänniska. Äh, vi behöver inte längre resa oss upp för att stänga av knappen. Ja, okej det är bra, men det kommer så mycket annat med det.
(Margareta)

Jag har kortat ner Margaretas utläggning ovan en hel del av utrymmesskäl. Det som står här är bara en del av den. Ändå är det det längsta citatet i uppsatsen. Det tar avstamp i en mer regelrätt berättelse om hur hon och maken var tvungna att göra sig av med en fullt fungerande TV. Under berättelsens gång flöt hon iväg flera gånger och fick stanna upp och fråga efter ämnet. Händelsernas närhet i tid gör att Margareta inte har ordnat de i en tydlig narrativ form än. I det här citatet tappar hon bort narrativet och övergår istället i en mer värderande, deskriptiv sekvens om den nya tekniken. Skulle jag försöka applicera Labovs modell på utsagan ovan skulle de olika delarna markeras ut huller om buller och några analysbegrepp saknas helt då berättelsen inte uppfyller samtliga nivåer.

I exemplet rör sig berättandet mellan de olika rikena som Young har beskrivit. Från berättelsevärlden, tillbaka till konversationens rike tillbaka till berättandets rike. Att gränserna mellan de olika nivåerna inte är skarpa blir här uppenbart, men det visar också hur allt är del av samma sociala situation. Både berättelsen om TV:n och själva berättandet. (Palmenfelt 2017b, s. 211).

Utsagan speglar ambivalensen till den nya tekniken som Margareta delar med många av de andra kvinnorna. Det framträder en tankefigur om den nya tekniken som både något

negativt och positivt. Negativt för att den är skrämmande, komplicerad och leder till ett överflöd av val som snarare gör en passiv och beroende i tv-soffan, precis som Margareta är inne på. Men också att det medför kostnader som tär på budgeten. Som Birgitta säger:

Det är ju en kostnadsfråga också för oss som är äldre. Att vi ska köpa en massa program. Och är man då pensionär, om man inte har haft en högre lön. När vi fick barn så fick ju vi inga pensionspoäng när vi var hemma och passade våra barn. Så vi har ju ingen pension. Så det går ju inte att köpa en massa program. Det finns inte. Man ska ju ha pengar till mat och sånt också.

(Birgitta)

Men många uttrycker också den positiva sidan av den nya tekniken. I likhet med Margareta finns där ambivalenta känslor hos flera av kvinnorna. Birgitta erkänner ändå att den nya tekniken har förändrat hennes tv-tittande till det bättre:

Ja, men det har det ju gjort. För mig till det bättre för att alltså, där är en del program som jag tycker jag vill se och då kan jag sitta och titta på dem i lugn och ro när jag får tid. Inte för att jag gör det varje dag, inte kanske en gång i veckan ens en gång. Men så kommer jag på: Åh, där är det programmet, det skulle jag vilja se. Och så...kan jag titta på det.

(Birgitta)

Den nya tekniken för med sig möjligheter som inte tidigare varit möjliga. Men det kräver också att man ändrar sina vanor. Något som många ännu inte har gjort, som Kerstin säger: "Nej jag har ju SVT play också, så jag har ju den möjligheten, men det har ... Jag vet inte, jag har inte kommit in i den rutinen riktigt". TV:n har varit närvarande i nästan hela kvinnornas livslopp. Genom åren har den haft sina begränsningar i vilket innehåll den haft och vilka tidpunkter det innehållet har sänts. Att anamma det nya sättet att konsumera TV kräver att kvinnorna förändrar sina vanor och sin syn på mediet radikalt, vilket kan vara svårt efter så många år med TV:n som en konstant.

3. Slutdiskussion

I **kapitel 2** har jag gjort nedslag i olika perioder av kvinnornas livslopp och identifierat ett antal tankefigurer som framträder genom de individuella minnena. Jag har också visat hur kvinnorna genom sina värderingar konstruerar sina berättelser och positionerar sig mot tankefigurerna och därmed säger något om hur de ser på sin samtid.

En röd tråd i den historiska genomgången i **2.1** är hur tv-tittandet har utvecklats från något kollektiv till att bli mer och mer individualiserat. Men också att den tidiga TV:n hade en nästan magisk dragningskraft som inte finns där idag. Detta är tankefigurer som kvinnorna får fram genom sina berättelser om det kollektiva, högtidliga och spännande tv-tittandet i barndomen. Genom att betona dessa aspekter i berättelserna säger de också något om vad de tycker om TV:n idag. Det handlar inte om ett tydligt ställningstagande mot dagens utveckling, mer ett positionerande där man pekar på något positivt med det tidiga tv-tittandet som har gått förlorat.

Via berättelserna från barndomen säger kvinnorna också något om könsroller. I levnadsberättelser kommer saker som könsroller och klass ofta fram mer implicit, och inte i direkt uttalade kommentarer (Arvidsson 1998, s. 65). Genom att återge berättelser om mammas roll framför TV:n säger de något, både om husmoderns lott men också om den dubbelarbetande mamman och vad de tycker om den. Att pappan hade makt att helt kommendera tv-rummet när det var sport blir även det en kommentar om den tidens patriarkala familjeliv.

När det gäller den egna rollen som förälder är det snarare normer som framträder som tankefigurer. Barn ska inte se på för mycket TV, och vuxna ska sitta med när de gör det. Det blir som livslinjer som följts och förstärkts genom att kvinnorna har anpassat sig till dem. Alla deltagarna ger uttryck för att ha levt relativt normativa liv, men ändå är det deltagare som erkänner att de inte alltid har följt normerna kring barn och tv-tittande. Olika förutsättningar skapar riktningar mot olika linjer. För en ensamstående mamma eller en hårt arbetande sjuksköterska är det inte alltid möjligt att följa normen, även om det är önskvärt.

Nuförtiden ser kvinnorna mer TV än någonsin förr. Dels på grund av pensionärlivet, men också på grund av den pågående pandemin. Tid är en resurs som förr var väldigt begränsad, men bristen på andra aktiviteter gör att de nu kan fylla sin tidsbudget med TV. Den känsla av tappad kontroll som ett överflöd av tid leder till, gör också att TV:n får ökad betydelse. Genom att styra upp sina dagar med TV:ns tablå kan de återta kontrollen.

De ger också uttryck för en ambivalens inför den tekniska utvecklingen. Den nya tv-marknaden leder till en valfrihet, både när det kommer till innehåll och val av tidpunkt att titta. Men det är också komplicerat, dyrt och lite skrämmande. Det kräver även att radikalt tänka om sina tv-vanor, något många erkänner att de inte har gjort.

Begreppen tid, tidsanda och livslopp samverkar på olika vis och påverkar kvinnornas syn på tv-mediet. Tillgången på tid att lägga på TV:n påverkats av var de har befunnit sig i sitt livslopp. Livsloppets olika faser påverkas också av den rådande tidsandan. Med hjälp av den historiska genomgången belyses hur kvinnornas positioneringar kan relateras till de olika tidsepoker som de har levt i. Tanken om TV som fördummande som växte fram på 50-talet är till exempel något de måste förhålla sig till idag när deras tv-tittande expanderat. De framhåller också den egna generationens normer gentemot tidigare generationers. De betonar till exempel hur de vet mer om TV:ns påverkan på barn än föräldrarnas generation.

Sammantaget formas en bild av kvinnornas liv och hur de ser på sig själva och sin omgivning. Det finns så klart många skillnader i deras berättelser men vad jag har pekat på här är de kulturella mönster som framträder. Genom att både se till deras berättade minnen och den faktiska historiska kontexten görs en tydlig bild av vilka de här kvinnorna är och hur de orienterar sig i världen.

3.1 Uppsatsen i ett forskningssammanhang

Min studie knyter an till flera olika fält. Den är ett bidrag till mediekonsumtionsfältet i att den behandlar en specifik generation kvinnor och hur de ser på TV (i dubbel bemärkelse). Men den är också metodologiskt intressant för levnadsberättelse-fältet då jag kombinerar teorier om narrativ med andra teorier och visar hur vardagslivets erfarenheter kan sippra igenom i berättade minnen om ett populärkulturellt medium. Då kvinnorna är pensionärer säger den därmed också något om ålderdom och vad det innebär att bli äldre, även om detta är ett område som jag önskar jag hade haft utrymme att utveckla ännu mer. Till sist blir den också ett bidrag till ämnesfält som berör äldre personers minnen och förhållande till olika kulturyttringar.

3.2 Vidare forskning

I mitt material finns det många intressanta uppslag som jag inte haft utrymme att utforska djupare. Flertalet av kvinnorna ger uttryck för ett motstånd att betraktas som gamla. De känner inget behov av representation på TV och endast en säger att hon ibland ser äldre

program av nostalgiska skäl. Det skulle vara intressant att studera detta noggrannare. De specifika tv-programmen får inte så stort utrymme i den här uppsatsen, utan har oftast fått komma fram i fotnoterna. Varför minns denna generation vissa program mer än andra och varför var vissa program omåttligt populära på sin tid? Här hade det varit intressant att kombinera intervjumaterialet med en mer semiotisk analys av själva programmen. Ytterligare studier skulle kunna riktas mot andra grupper. Vad har männen för minne? Eller personer tillhörande andra generationer? Eller människor som har levt sina liv på andra sätt än i de kärnfamiljer som mina deltagare har gjort?

Källförteckning

Tryckta källor

Abercrombie, Nicholas. 1996. *Television and society*. Cambridge: Polity Press

Abercrombie, Nicholas & Longhurst, Brian. 1998. *Audiences: a sociological theory of performance and imagination*. London: SAGE

Ahmed, Sara. 2006. *Queer phenomenology: orientations, objects, others*. Durham, N.C.: Duke University Press

Alftberg, Åsa. 2012. *Vad är det att åldras?: en etnologisk studie av åldrande, kropp och materialitet*. Diss. Lund : Lunds universitet. Tillgänglig på internet:
<http://lup.lub.lu.se/record/3044697/file/3044709.pdf>

Andersson, Magnus. 2006. *Hemmet och världen: rumsliga perspektiv på medieanvändning*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet

Arvidsson, Alf. 2005. *Livet som berättelse: studier i levnadshistoriska intervjuer*. [E-bok]
Lund: Studentlitteratur

Bengtsson, Petter. 2014. *Hylands tittare: Tv-tittarnas känslouttryck kring Lennart Hylands tv-program 1959-1983*. (kandidatuppsats). Institutionen för kulturvetenskaper: Lunds universitet. Tillgänglig på internet:
<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=4252152&fileOid=4252158>

Dahlén, Peter. 2008. Från SF-journalen till Aktuellt: en studie av TV-journalen 1955-1958. I Edin, Anna & Vesterlund, Peter (red.). *Svensk television : en mediehistoria*. Stockholm: Statens ljud- och bildarkiv. (s. 31-61). Tillgänglig på internet:
http://mediehistorisktarkiv.se/wp-content/uploads/2014/04/6._Svensk_televisjon_en_mediehistoria.pdf

Davies, Charlotte Aull. 2008. *Reflexive ethnography: a guide to researching selves and others*. 2., [rev. och uppd.] uppl. [E-bok] London: Routledge

Edin, Anna & Vesterlund, Peter (red.). *Svensk television : en mediehistoria*. Stockholm: Statens ljud- och bildarkiv. Tillgänglig på internet:
http://mediehistorisktarkiv.se/wp-content/uploads/2014/04/6._Svensk_television_en_mediehistoria.pdf

Ellegård, Kajsa. 1990. *Tidsgeografiska aspekter på samhällsförändringar*. Göteborg: Göteborgs universitet

Fiske, John. 2010. *Understanding popular culture*. 2. uppl. London: Routledge

Fröhlig, Florence. 2017. Minne. I: Gunnarsson Payne, Jenny & Öhlander, Magnus (red.). *Tillämpad kulturteori*. 1:e uppl. Studentlitteratur, Lund (s. 35-54)

Fägerborg, Eva. 2011. Intervjuer. I: Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.). *Etnologiskt fältarbete*. 2. [omarb. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur (s. 85-112)

Gunnemark, Kerstin. 2006. *Ung på 50-talet: om förälskelser, mode och boende i en brytningstid*. Stockholm: Bilda

Gunnemark, Kerstin. 2011. Metodprocesser och kunskapsförståelse. I: Gunnemark, Kerstin (red.). *Etnografiska hållplatser: om metodprocesser och reflexivitet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur (s. 15-35)

Hyltén-Cavallius, Sverker. 2005. *Minnets spelrum: om musik och pensionärskap*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet

Höjjer, Birgitta. 1998. *Det hörde vi allihop!: etermedierna och publiken under 1900-talet*. Stockholm: [Prisma]

Johansson, Anna. 2005. *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur

Klein, Barbro. 1990. Transkribering är en analytisk akt. *RIG*. 2 (73), (s. 41-66). Tillgänglig på internet: <https://journals.lub.lu.se/rig/article/download/8274/7447/>

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [reviderade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Palmenfelt, Ulf. 2017a. *Berättade gemenskaper: individuella livshistorier och kollektiva tankefigurer*. Stockholm: Carlsson

Palmenfelt, Ulf. 2017b. Folkloristisk narrativitetsanalys. I: Gunnarsson Payne, Jenny och Öhlander, Magnus (red.). *Tillämpad kulturteori*. 1. uppl. Studentlitteratur, Lund (s. 203-229)

Pripp, Oscar. 2011. Reflektion och etik. I: Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.). *Etnologiskt fältarbete*. 2. [omarb. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur (s. 65-84)

Rolfsdotter Eliasson, Susanna. 2020. *Längtans & drömmarnas hus: ideal och praktik bland en ny generation stugägare*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet

Ronström, Owe (red.). 1998. *Pigga pensionärer och populärkultur*. Stockholm: Carlsson

Snickars, Pelle. 2008. Tidiga medieformer - om televisionen då och nu. I: Jansson, Tobias & Wahlberg, Malin (red.). *TV-pionjärer och fria filmare. En bok om Lennart Ehrenborg*. Stockholm: Statens ljud och bildarkiv. (s. 145-168). Tillgänglig på internet: http://mediehistorisktarkiv.se/wp-content/uploads/2014/04/9._TV-pionjA__rer_och_fria_film_are1.pdf

Svensson, Birgitta. 1997. Livstid. I: Alsmark, Gunnar (red.). *Skjorta eller själ?: kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur (s. 38-84)

Trossholmen, Ninni. 2000. *Tid till eftertanke: kvinnligt pensionärliv ur ett klass- och livsloppsperspektiv*. Diss. Göteborg: Etnologiska föreningen i västsverige

Vetenskapsrådet. 2002. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet. Tillgänglig på internet:

https://www.lincs.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Werner, Petra. 2016. *Ett medialt museum: lärandets estetik i svensk television 1956-1969*. Diss. Huddinge : Södertörns högskola

Wiklund, Lisa. 2011. Lost in translation. I: Gunnemark, Kerstin (red.). *Etnografiska hållplatser: om metodprocesser och reflexivitet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur (s. 15-35)

Öhlander, Magnus. 2011. Utgångspunkter. I: Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.). *Etnologiskt fältarbete*. 2. [omarb. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur (s. 11-35)

Otryckta källor

Folkhälsomyndigheten. 2020. *Pandemisk influensa*.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/krisberedskap/pandemiberedskap/pandemisk-influensa/>. (Hämtad 2021-01-03)

International movie database. *Arsenik och gamla spetsar*.

<https://www.imdb.com/title/tt0036613/releaseinfo>. (Hämtad 2021-01-03)

MMS. 2020. *MMS årsrapport 2019*.

https://mms.se/wp-content/uploads/_dokument/rapporter/tv-tittande/ar/Årsrapporter/Årsrapport%202019.pdf. (Hämtad 2021-01-01)

MMS. 2020. *Om MMS*. https://mms.se/?page_id=87. (Hämtad 2021-01-01)

Wikipedia. *Alfred Hitchcock*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Alfred_Hitchcock&oldid=48485483. Senast uppdaterad 24 november 2020. (Hämtad 2021-01-03)

Wikipedia. *Andy Pandy*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Andy_Pandy&oldid=46702113. Senast uppdaterad 9 december 2019. (Hämtad 2021-01-03)

Wikipedia. *Björnes magasin*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Björnes_magasin&oldid=48482343. Senast uppdaterad 23 november 2020. (Hämtad 2020-12-30)

Wikipedia. *Cary Grant*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Cary_Grant&oldid=48051720. Senast uppdaterad 26 juli 2020. (Hämtad 2021-01-02)

Wikipedia. *Ernst Rolf*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Ernst_Rolf&oldid=48616978. Senast uppdaterad 25 december 2020. (Hämtad 2021-01-02)

Wikipedia. *Forsytesagan (1967)*.

[https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Forsytesagan_\(1967\)&oldid=48445511](https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Forsytesagan_(1967)&oldid=48445511). Senast uppdaterad 14 november 2020. (Hämtad 2021-01-03)

Wikipedia. *Humle och Dumle*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Humle_och_Dumle&oldid=48305879. Senast uppdaterad 2 oktober 2020. (Hämtad 2021-01-03)

Wikipedia. *Hylands hörna*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Hylands_hörna&oldid=46402353. Senast uppdaterad 3 oktober 2019. (Hämtad 2021-01-02)

Wikipedia. *Lena Horne*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Lena_Horne&oldid=47964936. Senast uppdaterad 15 juli 2020. (Hämtad 2021-01-02)

Wikipedia. *MacGyver*.

<https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=MacGyver&oldid=48665475>. Senast uppdaterad 1 januari 2021. (Hämtad 2021-01-03)

Wikipedia. *Madeleineka*.

<https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Madeleinekaka&oldid=47933378>. Senast uppdaterad 7 juli 2020. (Hämtad 2021-01-02)

Wikipedia. *På spaning efter den tid som flytt*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=På_spaning_efter_den_tid_som_flytt&oldid=47736500. Senast uppdaterad 2 juni 2020. (Hämtad 2021-01-02)

Wikipedia. *Stora famnen (TV-program)*.

[https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Stora_famnen_\(TV-program\)&oldid=43648498](https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Stora_famnen_(TV-program)&oldid=43648498). Senast uppdaterad 2 oktober 2018. (Hämtad 2021-01-02)

Wikipedia. *SVT 1*. <https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=SVT1&oldid=48537379>.

Senast uppdaterad 8 december 2020. (Hämtad 2021-01-08)

Wikipedia. *Vetenskapens värld*.

https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Vetenskapens_värld&oldid=45930911. Senast uppdaterad 4 juni 2019. (Hämtad 2020-12-30)

Wikipedia. *V (TV-serie, 1984)*.

[https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=V_\(TV-serie,_1984\)&oldid=45496982](https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=V_(TV-serie,_1984)&oldid=45496982). Senast uppdaterad 27 april 2019. (Hämtad 2020-12-30)

Insamlat material

Intervjuer, 8 stycken. Inspelningar och transkriberingar. Genomförda 6 november 2020 - 19 november 2020. Förvaras hos författaren.

Bilagor

Bilaga I: Intervjuguide

Deltagandet i den här uppsatsen är frivilligt. Om du vid något tillfälle ångrar ditt medgivande, så är det bara att kontakta mig så tas du bort från arbetet. Alla informanter kommer att anonymiseras i den färdiga uppsatsen.

Berätta lite om dig själv

Namn?

Ålder?

Var bor du?

Berätta lite om din familjesituation just nu

Har du barn?

Bor något barn hemma?

Är du gift?

Arbetar maken?

Har du varit gift?

Berätta lite om ditt arbetsliv

Vad jobbade du med?

Hur länge arbetade du med det?

Har du arbetat med något annat?

Vad har du för utbildning?

Berätta lite om din uppväxt

Vad arbetade dina föräldrar med?

Var bodde ni?

Hade/har du några syskon?

Barndomens möte med TV

Kommer du ihåg första gången du såg på TV?

Berätta om den gången?

Vad tittade du på?

Vem var du med?

Hur upplevde du händelsen?

Hur gammal var du när ni först fick TV i hemmet, berätta om det?

Hur ofta tittade du på TV?

Vilka program tittade du på?

Beskriv vad du kommer ihåg från innehållet i de programmen?

Vad gillade du speciellt med det/de programmen?

Fanns det något du inte gillade med programmen?

Har du andra minnen från barndomen kopplade till TV?

Var i hemmet stod TV:n?

Vilken roll skulle du säga att TV:n fyllde i ditt barndoms-liv?

Har du något annat minne kopplat till TV eller tv-tittande från den här tiden som du kommer ihåg?

Tonårstiden

Berätta lite om vilken roll TV:n fyllde i ditt tonårsliv?

Tittade du mycket på TV?

Beskriv ett program du tittade på?

Beskriv innehållet?

Vad gillade du speciellt med det/de programmen?

Fanns det något du inte gillade med programmen?

Vilken plats hade TV:n i ert familjeliv?

Har du något annat minne om TV eller tv-tittande från den här tiden som du kommer ihåg?

Mitt i livet, mitt i karriären, när barnen var små

Berätta lite om vilken roll TV:n hade under den del av livet.

Vad tittade du på för program under denna tid?

Tittade du mycket på TV?

Minns du när du först såg reklam-tv/kabel-tv?

Hur minns du den tiden?

Förändrade kabel-tv dina tv-vanor?

Kommer du ihåg när videon kom?

Berätta om ett program du tittade på under denna tid?

Beskriv innehållet?

Vad gillade du speciellt med det/de programmen?

Fanns det något du inte gillade med programmen?

Vilken plats hade tv:n i ert familjeliv?

Något speciellt minne om TV eller tv-tittande från den här tiden som du kommer ihåg?

TV idag

Berätta om din relation till TV och tv-tittande idag.

Äger du en TV?

Vad tittar du på för program?

Tittade du mycket på TV?

Tittade du på TV igår?

Berätta om dagen.

Vad tittade du på?

Vilka tidpunkter?

Beskriv programmen?

Beskriv ett program du tittar på?

Beskriv innehållet?

Vad gillade du speciellt med det/de programmen?

Fanns det något du inte gillade med programmen?

Vilka andra typer av program tittar du på?

Vilken plats har TV:n i ditt familjeliv?

På ett ungefär, hur ofta tittar du på TV idag?

Vilka tidpunkter?

Använder du några streamingtjänster?

Netflix?

SVT-play eller liknande?

Vad tycker du om streaming och nya sätt att se på TV?

Har det förändrat dina tv-vanor?

Tittar du mer eller mindre innan du blev pensionär?

Känner du att det är lätt att hitta program som riktas mot dig?

Känner du dig representerad?

Pratar du om vad du har sett på TV med någon?

Med vem?

Vad talar ni om?

Påverkar vänner/bekanta/släktingar dina tv-vanor på något sett?

Har du några rutiner/ritualer kopplade till tv-tittande?

Speciella program (Återkommande)?

Mat & Dryck?

Skriver/pratar du om tv-program på social medier?

Var då?

Vad skriver du?

Ser du någonsin äldre program från dina yngre år (Matinefilmer, ”minnenas television”, Öppet arkiv etc.)?

Beskriv programmet?

Hur får det dig att känna?

Vilka minnen väcker det?

Hur skulle du beskriva ditt tv-tittande?

Är det okej att jag kontaktar dig igen om det är något jag har missat? Likaså att du kontaktar mig om du vill lägga till något.

Bilaga II: Informantförteckning

Alla namn är fingerade och vissa detaljer, som exempel exakt boendeort, har utelämnats för att försvåra aidentifiering.

Anna-Karin: Föddes 1951 och bor med sin man och två katter i ett hus i Bohuslän som har gått i arv från hennes föräldrar. Fadern var agronom och modern var hemmafru men arbetade extra som hushållslärarinna en dag i veckan. Anna-Karin har arbetat som bibliotekarie men har tidigare även läst psykologi. Betecknar sig själv som akademiker. Har tre utflugna barn.

Birgitta: Är född 1953 och bosatt i en mindre ort i sydvästra Skåne, samma ort som hon är uppvuxen i. Bor med sin man som hon har fyra vuxna barn med. Har arbetat som sjuksköterska hela yrkeslivet. När hon växte upp var hennes far åkeriägare. Hennes mor var hemmafru de första åren innan hon började arbeta extra som nattvak på sjukhuset.

Elisabeth: Född 1950 och är uppvuxen i norra Sverige i en lägenhet med enklare standard. Det var inte förrän hon fyllde åtta år som de flyttade till en något större lägenhet med varmvatten och elspis. Pappan arbetade inom gruvdriften och modern var hemmafru. Elisabeth arbetade först som sjuksköterska men utbildade om sig till barnmorska och arbetade med det i över 30 år. Bor i en mellanstor skånsk stad med make och en vuxen son som fortfarande bor hemma.

Inger: Med sina 63 år är hon undersökningens yngsta deltagare och nybliven pensionär. Är uppväxt i en mindre stad i västra Sverige. Hon och maken bor utanför Göteborg men tillbringar den mesta tiden i sommarbostaden i Bohuslän. Efter att ha utbildat sig och arbetat som laboratorieassistent skolade hon om sig till lärare och arbetade med det de sista 20 åren av yrkeslivet. Har fyra vuxna barn.

Kerstin: Föddes 1951 och bor själv tillsammans med sin hund i en mellanstor stad i Skåne. Är uppväxt i en mindre by med en mor som var hemmafru och en far som var kyrkvaktmästare. Har vidareutbildat sig inom vårddyrket under hela sin karriär. Började som vårdbiträde och slutade som lärare vid sjuksköterskeutbildningen. Har en vuxen son som bor på annan ort.

Lena: Är född 1950 och har fyllt 70. Bor tillsammans med sin sambo i ett hus på den skånska sydkusten. Har tidigare varit gift och har två barn från det äktenskapet. Under större delen av uppväxten var fadern egenföretagare och modern hemmafru. De flyttade mycket och hon har bott på flera olika platser i Sverige. Har arbetat inom vården hela arbetslivet.

Lotta: Är född 1952 och har arbetat inom sjukvården under hela sitt yrkesverksamma liv. Är uppväxt på landet där mamman skötte lantbruket medan pappan arbetade med annat. Bor sedan många år i en mellanstor stad i Skåne. Är numera änka med två vuxna barn och två barnbarn.

Margareta: Föddes 1952 och bor i samma skånska stad som hon växte upp i. Har två barn från ett tidigare äktenskap. Är sedan många år omgift och har även två styvbarn. Beskriver det som att hon är uppvuxen i en arbetarfamilj. Har arbetat både inom vården och skolvärlden. Är idag engagerad som stödfamilj och kontaktperson för socialförvaltningen och arbetar med nyanlända. Driver även ett litet bokförlag tillsammans med maken.